



Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. LL fot. 1982. - *Exterior seen from the south-east.*

VIG KIRKE

ODS HERRED

Kirken er i Roskildebispens jordebog ansat til 2 mk.¹ 1567 talte sognet ikke mindre end 139 tiendeydere,² og patronatsretten var kongelig,³ jfr. klokke nr. 2, støbt på foranledning af lensmanden på Dragsholm, Christopher Urne. På et tidspunkt, formentlig i 1600'rne, skal kirken, der omtales som et gammelt præbende, have været tillagt en af de teologiske professorer ved Københavns universitet;⁴ denne ordning ophørte senest 30. sept. 1673, da rentemester Henrik Müller fik skøde på patronatsretten.⁵ 1683 faldt rentemesterens besiddelser tilbage til kronen, som herefter atter besad rettighederne en årrække, indtil kgl. ekvipagemester Claus Gyntelberg 1. juli 1699 fik skøde på jus patronatus et vocandi; dog med den indskrænkning, at præsterne i Fårevejle og kapellanen i Ringsted fortsat skulle oppebære deres tidligere fastsatte

del af kirketienden.⁶ 1738 ejedes kirken af kommercerråd Peder Svane,⁷ der 1724 havde erhvervet Annebjerggård i Højby sogn. Herefter tilhørte kirken de skiftende ejere af Annebjerggård, som 1776 købtes af kongen.⁸ Kirken lå nu under det kgl. odsherredske gods,⁹ senere staten,¹⁰ men ejedes fra 1873 af 117 beboere i sognet.¹¹ Overgang til selveje 26. sept. 1910.

Møntfund. Under kirkens restaurering 1960-62 fandtes ved harpning af fyld fra skibets gulv ialt 40 mønter, hvoraf 35 danske fra Valdemar II Sejlr til Christian IX; endvidere to mecklenborgske hulpeninge fra 1400'rne, en søsling fra Wismar 1545 og en hamburgsk skilling 1553.¹²

Foruden mønterne indleveredes til Nationalmuseet **fund*, omfattende i det væsentlige personlige ejendele såsom knapper, bogspænder, fingerbøl m.v.¹³



Fig. 2. Kirken, set fra landsbyens hovedgade med gadekæret i forgrunden. Fot. fra o. 1900 ved Søren Bay, Asnæs. I Trundholm lokalhistoriske arkiv, Vig. - Church seen from the high street with village pond in the foreground.

Landsbyen har navn efter sin beliggenhed ved bunden af den smalle †Sidinge fjord, hvis udtørring påbegyndtes 1841 (sml. kortet s. 2056 samt fig. 4). Efter åbningen af Odsherreds jernbane 1899 gik byen ind i en ny vækstperiode som stations- og handelsby, og kirken i den øst-

lige udkant har nu kun delvis bevaret landsbylignende omgivelser mod nord, hvor præstegården ligger.

Kirkegårdens ældste afsnit omkring selve kirkebygningen har bortset fra mindre reguleringer bibeholdt gamle grænser mod øst, vest og mod nord, hvorimod der 1828 er sket en mindre udvidelse, tilsyneladende mod syd.¹⁴ Landsbyens vækst og heraf følgende behov for øget begravelsesplads førte til, at man o. 1860 indledte forhandlinger om etablering af en annekskirkegård nordvest for kirken på et jordstykke, der til dels var indvundet ved inddæmning af et gadekær (sml. fig. 2-4). Kirkegården indviedes 5. sept. 1862.¹⁵ 1917 inddrog man seks skæpper land af embedets jordlod nord for præstegården langs den gamle Nykøbingvej til en ny annekskirkegård.¹⁶ Endelig indviedes 1977 en stor udvidelse øst for den gamle kirkegård på et lavtliggende areal, som hidtil havde tilhørt den for-



100 200 300 400 Meter

Fig. 3. Landsbyplan 1786. - Village map.

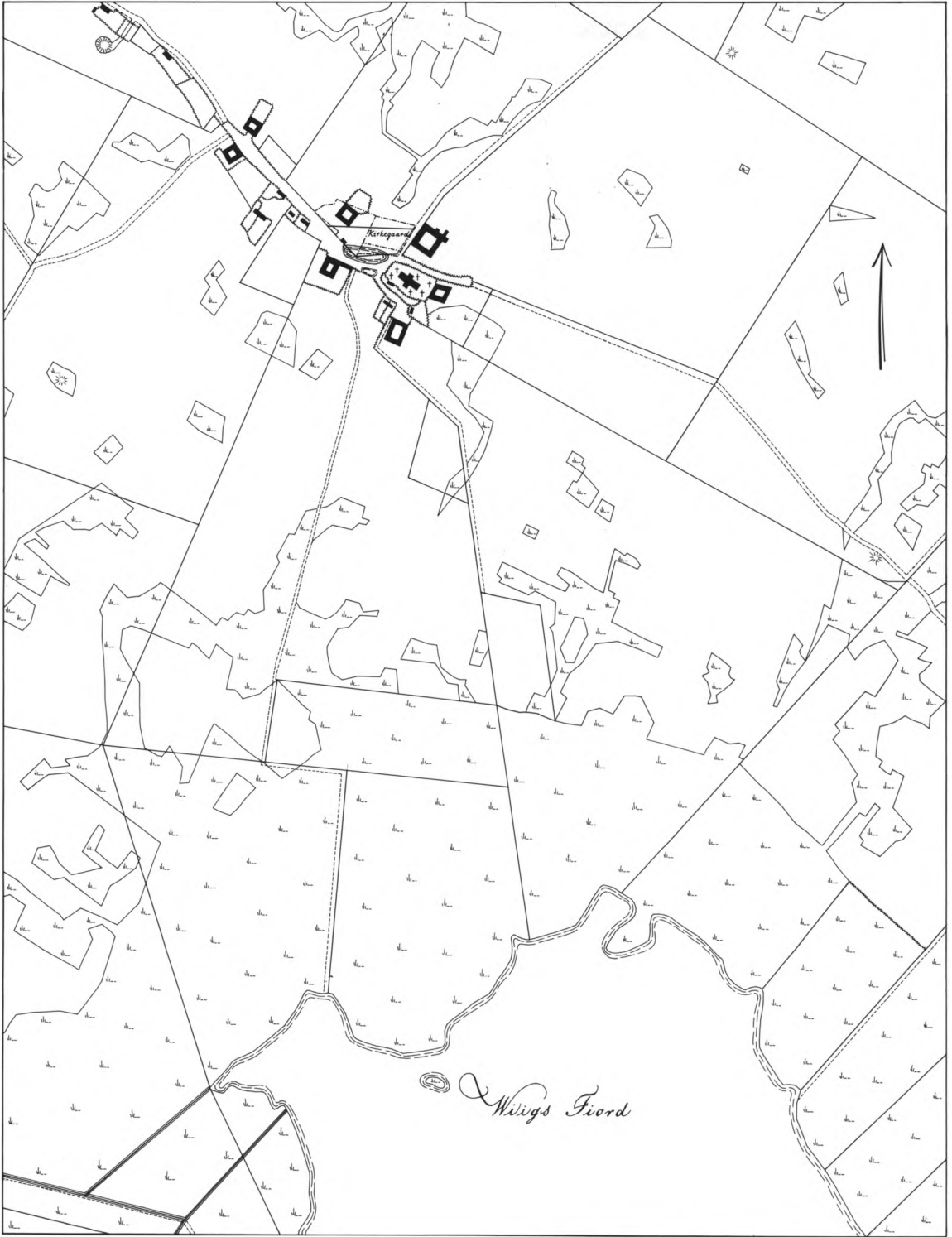


Fig. 4. Plan over landsbyen samt den inderste vig af fjorden, hvis udtørring påbegyndtes 1841. Nord for kirken er angivet den 1862 indviede annekskirkegård. Sammentegning af kort over Vig bys jorder og byerne Jyderup og Kielstrup, tegnet 1816 af C. E. Wilster, kopieret af J. Wichmann 1990. - Map of the village and innermost reaches of the fjord, the draining of which was begun in 1841. North of the church is the churchyard annex consecrated 1862.



Fig. 5. Kirkegårdens nordmur (s. 2204) og låge (s. 2204). Poul Nørlund fot. 1918. - *North wall of the churchyard and gate.*

henværende degnebolig. Tegningerne til dette nye afsnit, som omfatter kiste- og urnegrave samt fællesgrav, er udarbejdet af landskabsarkitekterne Birgitte Fink og Charlotte Skibsted. På fællesurnegravens areal er 1979 opstillet en skulptur ved billedhuggeren Hans Olsen, betitlet »Samhørighed« og forestillende en mand og en kvinde.

Hegn og indgange. Den ældre kirkegård hegned af teglhængte kampestensmure, som i hovedsagen står hvidtede. Disse mure er i det væsentlige af nyere dato, fra 1800'erne og senere.¹⁷ Undertaget herfra er den høje nordmur omkring lågen, der synes at have betydelig ælde (jfr. fig. 5); dog hidrører det skrå nordvesthjørne fra en vejregulering 1968, ligesom betonmuren nord for hovedindgangen er opsat efter ligkapellets nedrivning 1961. Samtidig hermed er vestmuren syd for indgangen ændret, idet muren indtil da stod med to fladbuede nicher (fig. 6) - et træk, som kendes fra flere senmiddelalderlige ring-

mure.¹⁸ - Det nye østafsnit, som forbindes med den ældre kirkegård ved åbninger i dennes østmur, hegned af stengærder, indrammet af bornholmsk røn. - På den gamle kirkegårds vestlige del er der i nyere tid plantet birketræer ved murens inderside.

Hovedindgangen i vest, som tidligst nævnes 1862,¹⁶ består af køreport og fodgængerlæge mellem hvidtede piller, overvejende muret af små sten og i lighed med ringmurene afdækket med indadvendte vingetegl. I nuværende skikkelse er indgangspartiet muligvis først etableret ved midten af 1800'erne efter gadekærets inddæmning og hovedgadens regulering (sml. fig. 2-4). Dog havde kirkegården allerede o. 1820, da indgangene nævnes første gang, fire låger og en port,¹⁹ - ganske som nu, hvor der til den ældre kirkegård, foruden hovedindgangen i vest, er låger mod hver af de tre øvrige verdenshjørner. Af disse sidstnævnte indgange er nordmurens låge ved kapellet vis à vis præstegården

samt lågen nordligst i østmuren ældst, muligvis gående tilbage til 15-1600'rne. Begge indgange, hvis murværk i større og mindre grad er fornyet med små sten i nyere tid, fremtræder som portaler med bueåbning og en kam, der for østlågens vedkommende krones af en enkelt kamtak. Lågerne adskiller sig endvidere fra hinanden ved, at buestykket i den nordre er rundt og falset, mens det i øst er fladbuget. Den tredje låge i syd flankeres af simple murede piller, svarende til hovedindgangens. - Samtlige indgange lukkes af nye tremmefløje af træ, hvilket tillige gælder lågen i den yngste kirkegårdsudvidelses østside.

En *†kirkerist* ønskedes 1819 repareret.²⁰

Bygninger m.v. på og udenfor kirkegården. Op mod den gamle kirkegårds østmur står en pudset, teglhængt bygning, som er udlænge til den tidligere degnebolig, nu embedsbolig for graveren. I sydgavlen af denne har man i 1950'erne indrettet *toiletter* og *redskabsrum*.

Et *†ligkapel* (sml. fig. 2) opførtes o. 1896 på kirkegården, umiddelbart nord for vestporten.¹⁶ Den nygotiske bygning, som havde blændingsgavle i stil med tårnets,²¹ blev nedrevet 1961.¹⁶ - Et *†nødtørftshus* indrettedes o. 1900 i kirkegårdens sydvestre hjørne,²² hvorfra det fjernedes i forbindelse med indretningen af mere tidssvarende faciliteter. - Op til ydersiden af kirkegårdens vestmur lå endnu o. 1960 to mindre beboelsesejendomme (sml. fig. 2), af hvilke den nordre havde vinduer mod kirkegården, indsat i hegnsmurens to nicher (sml. fig. 6).²³

Den *første annekskirkegård* hegnes på tre sider af blanke kløvestensmure, afdækket med indadvendte vingetegl, hvorimod der på den fjerde, mod kroen i syd, er levende hegn. Murene, der er jævngamle med kirkegården,²⁴ er for nylig istandsatte. Den eneste indgang i øst mod den gamle Nykøbingvej består af køreport og fodgængerlåde, som lukkes af brunbejdsede trætrømmefløje, ophængt i hvidkalkede piller med afdækning som de samtidige mure. - På kirkegården er der i nyere tid plantet birketræer.

Den *anden annekskirkegård* hegnes mod præstegården og Nykøbingvej af lave stendiger, mens der er levende hegn på de to andre sider. Inden for hegnet er der bornholmsk røn. Den



Fig. 6. Forsvundne *†nicher* på indersiden af kirkegårdens vestmur (s. 2204), sekundært benyttet som vinduer i et o. 1960 nedrevet hus uden for kirkegården, sml. fig. 2. Erik Mikkelsen fot. 1957. I Trundholm lokalhistoriske arkiv, Vig. - *Former †niches on the inner face of the churchyard's west wall, used secondarily as windows in a house (pulled down c. 1960) adjoining the churchyard, cf. fig. 2.*

eneste indgang mod vejen er en køreport med fodgængerlåde, lukket af trætrømmefløje.

Omkring kirken er der brolagt *fortov* af piksten. Allerede 1837 lagde man 23 kvadratfavne stenbro langs fundamentet og foran våbenhuset.²⁵

BYGNING

Kirken består af et skib fra 1100'rne, hvortil oprindeligt sluttede sig et *†kor*, der imidlertid allerede i 1200'rne blev revet ned og erstattet af et nyt. Den ældste tilbygning er formentlig nordsidens våbenhus

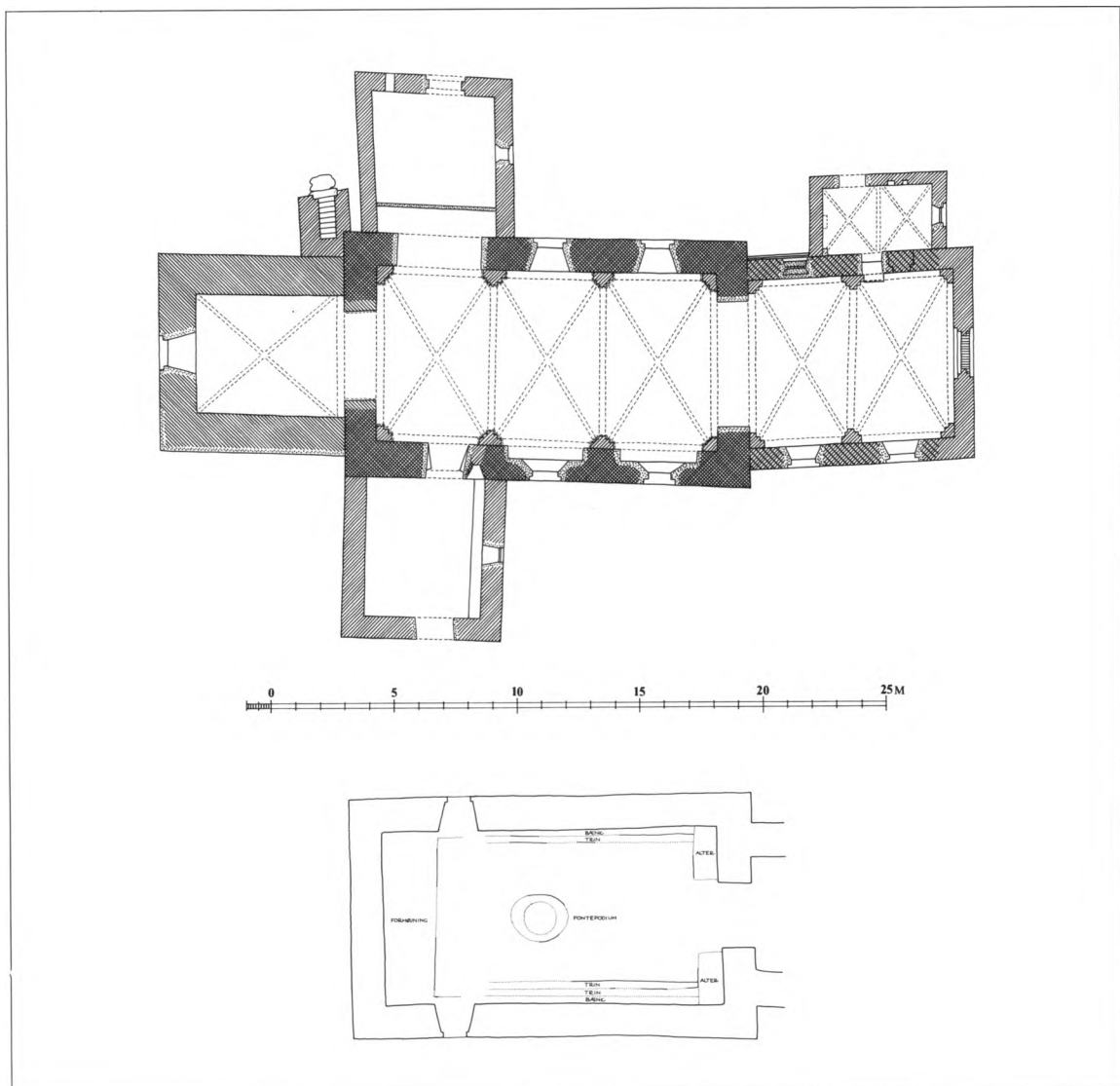


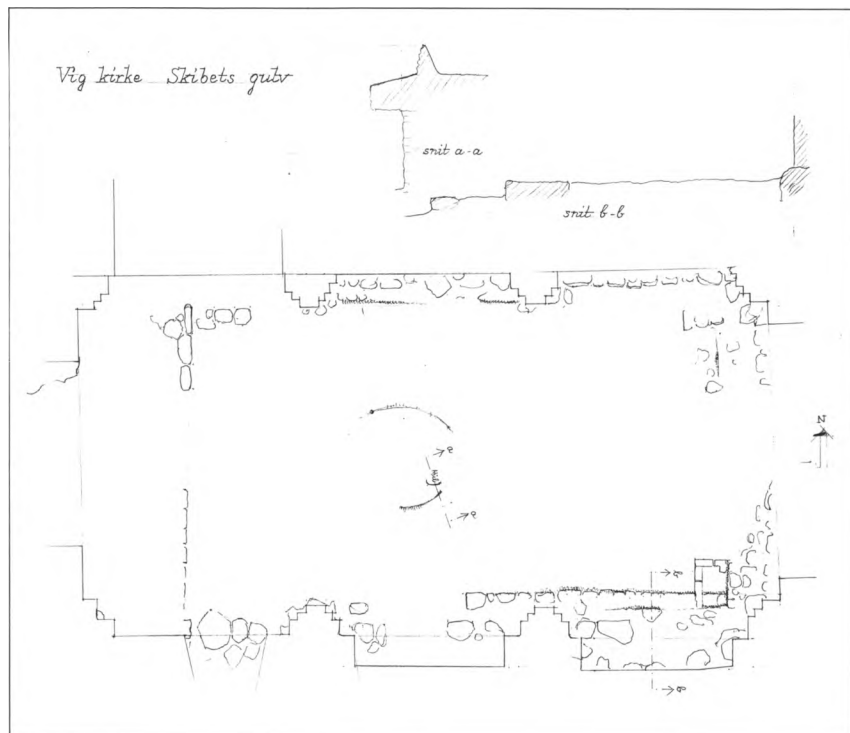
Fig. 7-8. Planer. 1:300. 7. Kirken, målt af C. G. Schultz 1929, suppleret af HJ 1982 og tegnet af Marianne Nielsen 1991. Signaturforklaring s. 9. 8. Skibets oprindelige indretning. Rekonstruktion ved Olaf Olsen på grundlag af fig. 9. Tegnet af Morten Aaman Sørensen 1966. - *Ground-plans. 7. The church. Key on p. 9. 8. The original arrangement in the nave. Reconstruction by Olaf Olsen on the basis of fig. 9.*

(nu ligkapel), der blev forhøjet senere i middelalderen, snarest i 1400'ernes anden halvdel og efter at skibet var indhvalvet. Også det senromanske kor blev ombygget i 1400'erne, da det fik hvælv, udvidedes mod øst og suppleredes med sakristi på nordsiden. Tårnet vest for skibet er i sin nuværende skikkelse dendrokronologisk dateret til 1490'erne, da man forhøjede et ganske lavt tårn, som muligvis er rejst allerede i 1300'ernes anden halvdel. Yngst synes sydsidens våbenhus at være. Orienteringen afviger for skibets vedkommende noget mod syd.

†*Trækirke?* Ved en udgravning i skibet 1960 fandt man under det oprindelige gulv levn af en ældre begravelse, hvilket viser, at der har været jordfæstelser på stedet, før stenkirkens opførelse.²⁶

Af den *oprindelige stenkirke* fra 1100'erne er nu kun bevaret skibet, der er proportioneret i forholdet 1:2.²⁷ Til opførelsen er benyttet *rå* og *kløvede marksten*, suppleret med *jernal* i vinduesstik.

Fig. 9. Udgravning i skibets gulv med levn af sidealterborde (s. 2219), fontepodium (s. 2225), vægbænke og kirkeejersplads i vestenden (s. 2217). Plan 1:150, snit 1:30. Tegnet af Aage Roussell 1960. - *Excavation of the nave floor with remains of side altars, font podium, walled benches and church patron's podium in the west end.*



Byggematerialet hviler på en fremspringende, sokkellignende syld, der i lighed med de lidt regelmæssige skifter følger det østover faldende terræn og nu kun er synlig på sydsidens østligste del. Hjørnerne er sat af kvaderhugne sten.

Den gullige, udglattede fugemørtel dækkes udvendig af en grovkornet puds med rester af hvidtning. Denne ydre murbehandling er synlig fra loftsrummene over koret (jfr. fig. 16) og de øvrige middelalderlige tilbygninger. På overvæggene rester af hvidtet, glat puds, som dog ikke er ført op på taggavlene. - Murhøjden ved skibets sydøstre hjørne andrager 4,6 m.

Døre og vinduer. Norddøren er forsvundet ved indmuring af den brede arkade mellem kapel og skib, mens syddøren fortsat er i brug omend udvidet ved en modernisering i 1860'ernes første halvdel.²⁸ Det fremgår dog utvetydigt, at den har haft gængs form med smal ydre åbning, hvis rundbuede top endnu er bevaret over dørens nuværende, sekundære fladbue. Intakt er tillige afdekningen med fire planker over den indre anslagsniche, hvis smigede bundskifter er fremdraget 1960.

Kun et af skibet vinduer, umiddelbart øst for syddøren, er bevaret. Dets ydre åbning er nu synlig fra våbenhusets loft, hvor det måler 79 cm i bredden, mens buens issepunkt sidder 55 cm under oprindelig murkrone. Buestykket er sat af kiledannede jernalskvadre over vanger af marksten, og hele åbningen har stået dækket af puds som det omgivende murværk. I den 38 cm brede lysning, der sidder 47 cm inden for murflugt, er aftryk efter *†træramme*; vinduets bund er halvt muret op, og den indre åbning lukket af munkesten i forbindelse med hvælvs-lagningen.

Skibets *gavle* er bevaret næsten op til kippen (sml. fig. 13b og 15) og har haft en hældningsvinkel på 45 grader. På indersiden af østgavlen ses yderligt ved begge taglinjer to runde *bomhuller*, ca. 10 cm i tv. svarende til to stilladshøjder.

Kor. I 1200'rne, snarest i århundredets første halvdel, nedrev man det oprindelige *†kor*, hvis størrelse ikke kendes; i stedet opførtes et nyt, der formentlig var både bredere og længere, selvom dets udstrækning mod øst ikke umiddelbart lader sig bestemme. Lignende tidlige forlængelser af et lille romansk kor er relativt

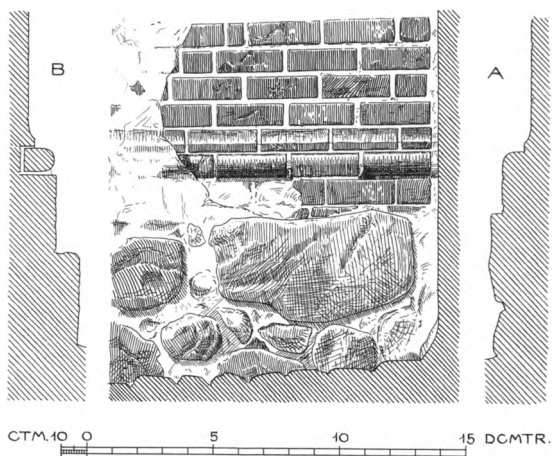


Fig. 10. Levn af sokkel på nordsiden af senromansk kor. Facade samt oprindelig (A) og sekundær (B) profil. 1:30. Målt og tegnet af C. G. Schultz 1929. - *Relics of the plinth on the north side of the late Romanesque chancel. Facade, as well as the original (A) and secondary (B) mouldings.*

sjældne blandt sjællandske landsbykirker,²⁹ og en ombygning svarende til Vigs hører til undtagelserne.³⁰ Det nye kor blev imidlertid senere i middelalderen gennemgribende ombygget (jfr. beskrivelsen nedenfor s. 2213), og det er ikke uden afbankning af murenes hvidtelag muligt at afgøre, i hvilket omfang 1200'ernes korbygning står bevaret.

Ud fra vinduernes placering i nordmuren forekommer det dog mest sandsynligt, at grundplanen, der i forhold til skibet er afsat bemærkelsesværdig skævt, men mere solret (sml. Nykøbing kirkes kor), har været lidt kortere. Oprindeligt murværk kan imidlertid kun med sikkerhed påvises udvendig i nord, dels på det korte stykke mellem skib og sakristi, dels fra loftsrummet over sidstnævnte tilbygning. Heraf fremgår, at det nye kor er bygget af røde munkesten suppleret med marksten, der formentlig er genanvendte fra det ældste kor. Sidstnævnte materiale er benyttet til sylden og bagmurene,³¹ mens facader og detaljer er af munkesten (26-27,5 x 12 x 8,5-9 cm), lagt i regelmæssigt mункeskifte. Den omhyggelige fugning, der er velbevaret mod sakristiets loft (jfr. fig. 18), viser flade fuger, beskåret foroven og forneden. Ud-

vendig har korets mure, der i nord nu hæver sig ca. 2,9 m over den høje sokkel, stået blanke.

De få detaljer, man foruden murbehandlingen har kendskab til, udgør dateringsgrundlaget. Således er der mellem skib og sakristi levn af en sokkel (fig. 10), hvis profil er sammensat af hulkantet skifte over et rundet. Profilet, der bortset fra et enkelt stykke synes forvansket ved reparation, genfindes i andre senromanske teglstenskirker.³²

Ingen oprindelige lysåbninger er nu synlige, men to *†vinduer* er tidligere påvist i nordmuren. Bedst underrettet er vi om det vestlige (jfr. fig.

11), som var synligt 1943-44, men delvis slugt af et stort vindue fra 1838. Det beskrives som rundbuet med smigede vanger og sat af tegl. Dimensionerne angaves at være 1,5 m i højden, og det bemærkedes, at vinduet var lavtsiddende, kun ca. 1 m over gulv, sml. korvinduet i Nørre Asmindrup (s. 2246). Om den anden lysåbning oplyser kirkebeskrivelsen 1918, at dets udvendige, smigede vestvange var synlig fra sakristiet

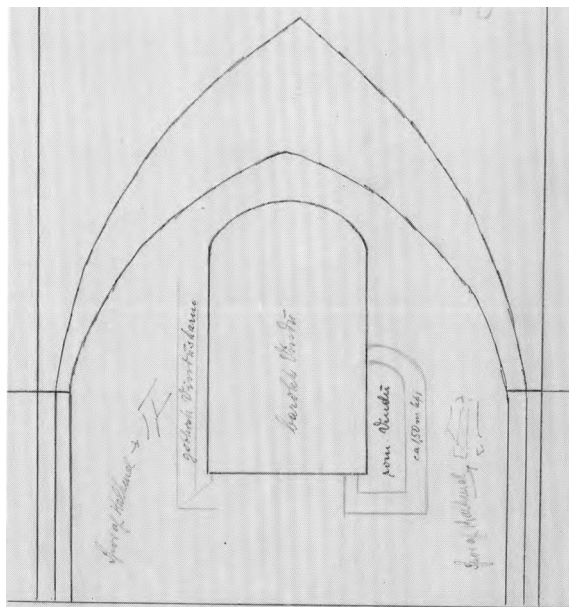


Fig. 11. Skitse af nordvæggen i andet fag med spor efter *†vinduer* (s. 2208, 2214 og 2218) og *†kalkmalerier* (s. 2219). Tegning ved Chr. Petersen 1943. - *Sketch of the second bay of the north wall with traces of *†vindows* and *†mural paintings*.*

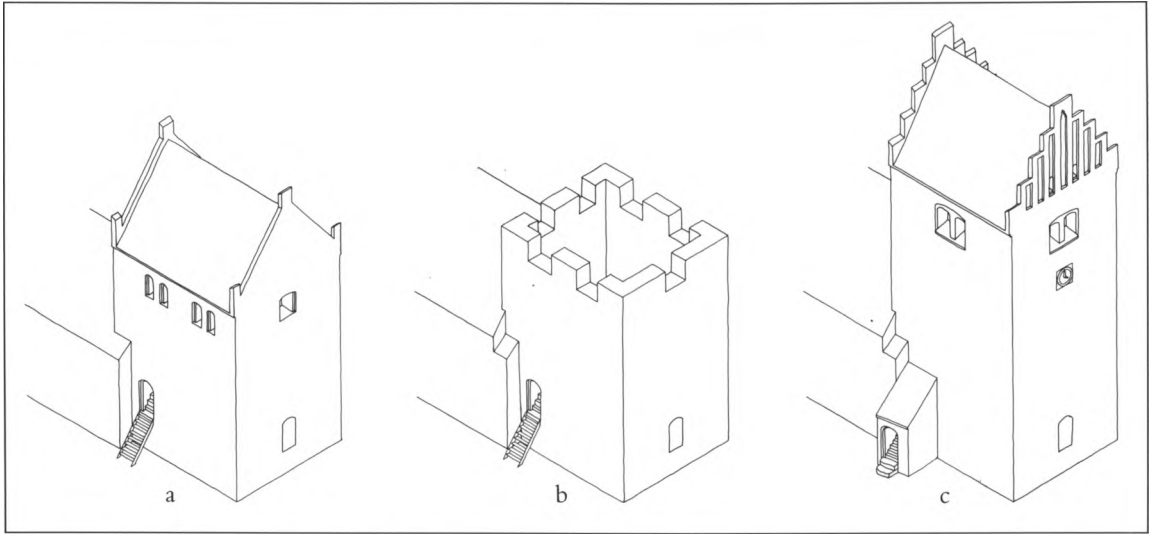


Fig. 12a-c. Isometriske rekonstruktioner af tårnets bygningshistorie (s.2209f.). 1:300. Peter Kristiansen 1990. a. Det ældste tårn o. 1400. b. Første projekt til en forhøjelse, c. Det forhøjede tårn fra 1490'erne. - *a-c. Isometric reconstruction of the tower's building history, a. The earliest tower c. 1400. b. The first project for a heightened tower. c. The heightened tower from the 1490s.*

i indtil seks skifter; endvidere at det sad midt i nordmuren, og at buen lå skjult bag sakristiets hvælv.³³ På det foreliggende grundlag må man antage, at korets sidemure har været belyst af to tætsiddende vinduer, således som det kendes fra flere af 1200'ernes teglstenskirker.³⁴ En sådan vinduesgruppe har rimeligvis siddet midt i muren, og i så fald stod gavlen mere vestligt end nu. - Det indre har haft fladt loft.

Endnu i middelalderen er der ved skibets vestgavl rejst et *tårn*, som er forhøjet efter hvælvslagningen i skibet, fordi den hermed sammenhørende ændring af skibets mure og tagværk skjulte de østlige glamhuller. Den første ombygning var endnu ikke fuldført, da man besluttede at give tårnet en mere anseelig rejsning, hvilket ifølge dendrokronologisk analyse af tagtømmeret er sket i 1490'erne.

Det oprindelige, lave tårn kan være opført o. 1350-1400. Materialet er munkesten over en syld af marksten - et materiale, der tillige er benyttet sporadisk i selve murværket. De røde munkesten er lagt i munkskifte med udglattede, midtridsede fuger (sml. fig. 14).

Planen er rektangulær, hvilket medfører et noget langstrakt tårnrum, der forbindes med

skibet ved en fladrundbuet arkade med skråkantede kragbånd. Tårnrummet overdækkes af et samtidigt hvælv, som er kirkens ældste. Det hviler på forlæg undtagen i øst, hvor der mod skibets gavl er en helstens bred, spidsbuet skjoldbue; ribberne, der forløber i murene er halvtstens, og der er helstens overribber.

Opgangen til de øvre stokværk skete oprindeligt ad en *fritrappe* i nord, som senere erstattedes af et muret trappehus på samme sted (se nedenfor s. 2212). Den fladbuede overdør, hvis ydre fals nu skjules bag tilbygningen, stiger trinvis gennem murlivet og har loft af fladbuede rulskiftestik. Det oprindelige tårn har haft to øvre stokværk, af hvilke det første var ganske lavt og mørkt i modsætning til klokkestokværket. Mellemstokværkets gulv bæres fremdeles af fem nord-sydgående bjælker, der i to tilfælde har udskæringer til hvælvets kapper.

Mellemstokværkets loftsbjælker har hvilet på en helstens dyb afsats i flankemurene, kun ca.

1,6 m over mellemstokværkets gulv. Afsatsen, der står bevaret med sit kopskifte, er senere, efter tårnets forhøjelse, hævet ved en påmuring. Af de tilsvarende tilbagespring i øst og vest, sidder det østre noget højere, fordi man her måtte

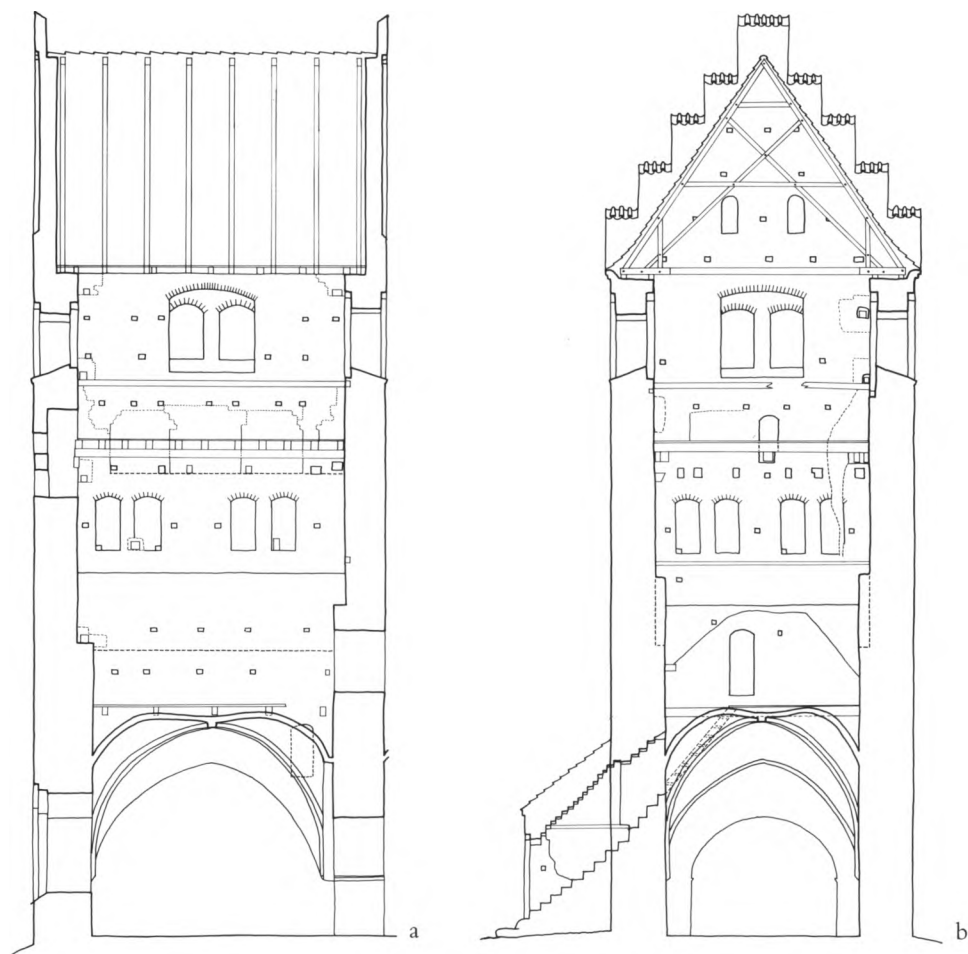


Fig. 13a-b. Snit i tårn. 1:200. a. Øst-vest. b. Nord-syd. Målt og tegnet af Peter Kristiansen 1990, til dels på grundlag af opmåling ved K. Sørensen og L. Bahn 1986. - *a-b. Sections of the tower, a. East-west. b. North-south.*

respekttere skibets gavl, hvis kip dog blev skåret væk (sml. fig. 13b).

Klokestokværkets nu tilmurede glamhuller er bevaret i øst og nord, hvor de fremtræder som to gange to små, koblede åbninger, afdækket med fladbuet rulskiftestik. De tilsvarende åbninger i syd er forsvundet ved reparation; dog kan vestre vange af det vestre par stadig påvises. For vestsidens vedkommende synes der imidlertid kun at have været et glamhul. I nord står murkronen til det lave tårn tydeligt markeret med et kopskifte (sml. fig. 14); de oprindelige taggavle er derimod fjernet ved ombygningen på nær de to skifter høje gennemløbende bomhuller, beregnet til udrigning af hængestillads.

Tårnets forhøjelse. 1. projekt. Hvælvslagningen i skibet og den hermed sammenhørende betragtelige forhøjelse af mure og tagværk betød, at tårnets østre glamhuller i hovedsagen blev skjulte og måtte tilmures. Dette har formentlig givet stødet til planerne om en forhøjelse af tårnet, som dog ikke nødvendigvis er iværksat med det samme. Under alle omstændigheder er forhøjelsen, hvis første og anden fase følger umiddelbart efter hinanden, formentlig påbegyndt i 1490'erne, jfr. dateringen af tagværket.

Lodfuger, som står bedst bevaret i nordmuren, godtgør, at man har planlagt et nyt sæt glamhuller, umiddelbart over det gamle tårns murkrone, således som det også kendes fra den

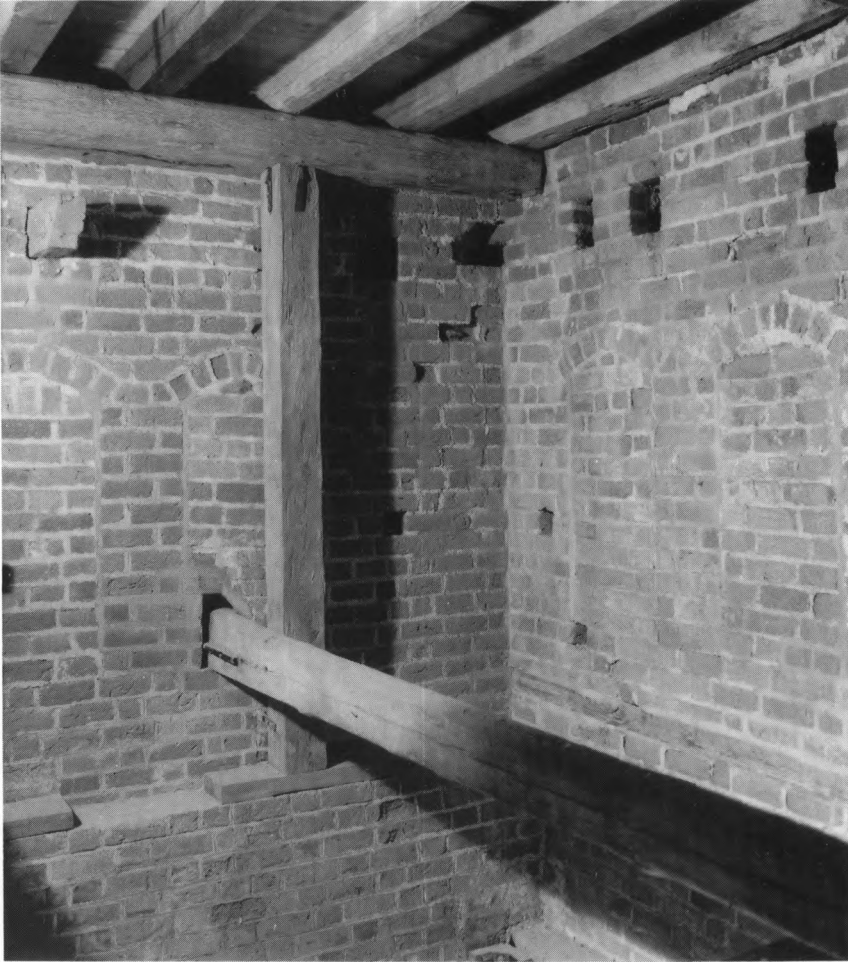


Fig. 14. Nord- og østsiden af tårnets mellemstokværk med blændede glamhuller fra det ældste, lave tårn (s. 2210). HJ fot. 1990. - *North and east face of the tower's middle storey with walled up belfry lights of the low earliest tower.*

første forhøjelse af tårnet i Jorløse (s. 1967). Sporene, der kun er synlige indvendig, viser to brede åbninger, hvis afdækning imidlertid aldrig blev udført. Formentlig har man tænkt sig fladbuede glamhuller, underdelt af to mindre buer, svarende til de eksisterende. Det fremgår endvidere, at man ville gentage den gamle disposition med dobbelt antal glamhuller på de tre sider mod kun et i vest; sidstnævnte er øjensynlig bevaret som en fladbuet niche, idet åbningen blot er lukket ved ydre murflugt. I nichens bund er der en lille glug, hvorunder sejerværkets viseraksel er ført igennem.

2. *etape*. Næppe var ombygningen kommet rigtig i gang, førend det besluttedes, at øge tår-

nets højde til de nuværende forhold. Det hævdede klokkestokværk fik nu ensartede glamhuller mod alle fire verdenshjørner samt i øst en lille fladbuet, udvendig falset luge i højde med klokkestokværkets gulv.³⁵

Flankemurene afsluttes med falsgesims, og de øst-vestvendte taggavle krones af ni, let brynede kamtakker. Gavlfladerne, hvis fodlinje markeres af savskifte, prydes af syv højblændinger med vandret fals; dog afviger den midterste ved at have trappeformet afslutning. I begge gavle er der to fladbuede luger.

Teknisk set bemærker man i såvel det oprindelige som det forhøjede tårn brugen af *træankre*, indlagte i murværket samtidig med op-

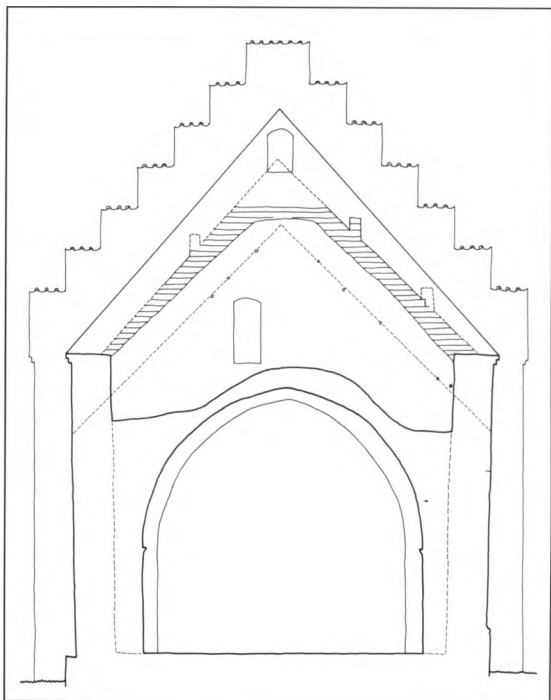


Fig. 15. Tværsnit af kor ved triumfgavlens østside. 1:150. Målt og tegnet af Peter Kristiansen 1991. - *Cross-section of the chancel by the east face of the east wall of the nave.*

førelsen. Disse ankre findes lidt under såvel det oprindelige som det forhøjede tårns glamhuller.

Ved forhøjelsen har man ændret etageadskillelsen og hævet det oprindelige klokkestokværks gulvbjælker ved at forhøje flankemurens afsats med en helstens påmuring, hovedsagelig af bindere. Tårnet har således nu to mellemstokværk, af hvilke det nedre mod syd belyses af et sekundært vindue. Dette er brudt råt igennem murværket og fremtræder udvendig som en lille fladbuget åbning.

Trappehus. Den lille udbygning med falsgesims under halvtæg er formentlig tilføjet endnu i middelalderen. Byggematerialet er munkesten i munkeskifte over markstenssyld, og i trappeløbet ses træankre, hvormed forbindelsen til selve tårnet er styrket. Underdøren er fladbuget med udvendig fals, og trappen har loft af trinvis stigende rulskiftefik.

Opførelsen af det ældste lave tårn må have medført visse ændringer i skibets tagværk, bl.a.

som følge af, at man fjernede den vestre taggavls kip. Det er formentlig i forbindelse hermed, at man har opsat en *tindesmykket gavlkam* på skibets østre taggavl. Kammen (jfr. fig. 15, 16), der er muret af munkesten, står med ridsede fuger, svarende til teknikken i det ældste tårn. På kammens nordre halvdel er rester af to helstens brede tinder, således at den ialt må have været prydet af syv tinder. Lignende tindeprydede gavle, ofte skjult bag senere middelalderlige tilbygninger, kendes fra flere af de vestsjællandske kirker.³⁶

Efter opførelsen af det lave tårn er der indbygget *hvælv* i skibet. De tre fag hviler på faldsede væg- og hjørnepiller, som har rektantet sokkel og i vederlagshøjde et kragbånd, bestående af skråkant over vulst, skilt af glat skifte. De vestre hjørnepiller har indtil kirkens seneste restaurering haft en afvigende udformning: De var sværere forneden og havde som vederlag en flad kampesten³⁷ - forhold, der muligvis har sammenhæng med et forsvundet *†pulpitur?* på dette sted (jfr. s. 2233).³⁸ Gjord- og skjoldbuer er spidse og helstens brede, mens ribberne er halvtens; der er helstens overribber.



Fig. 16. Detalje af triumfgavlens østside med spor af muret, tindesmykket kam (s.2212), som sekundært er opsat på den oprindelige pudsede taggavl af marksten, sml. fig. 15. HJ fot. 1990. - *Detail of the east face of the nave with traces of a pinnacled brick crest, added to the original, plastered gable of field stones, cf. fig. 15.*



Fig. 17. Indre, set mod vest. LL fot. 1982. - *Interior to the west.*

Samtidig med hvælvslagningen er der udført en markant *forhøjelse af skibets mure*. Udvendig, set fra tilbygningerne står forhøjelsen som en 16 skifter høj blank mur af røde munkesten i munkeskifte; de to øverste kopskifter danner en trinvis udkraget gesims. I den forhøjede nordmur er der mod kapellets loft bevaret levn af en samtidig, 70 cm bred *luge*, der skulle tjene som adgang til skibets loftsrum efter hvælvslagningen. Mod det ydre har den fladbuet stik, som dog er sekundært ommuret og hævet to skifter over oprindeligt vederlag.³⁹

Forhøjelsen af østre taggavl blev opmuret over den sekundære kam, hvis vestside skalmuredes, og afsluttes med 13 kamtakker; under den midterste kamtak indsattes en fladbuet glug (sml. fig. 15), som imidlertid efter korets ombygning og forhøjelse sidder skjult under korets tagryg.

Korets ombygning. Før tårnets forhøjelse, formentlig i 1400'ernes anden halvdel, ombyggedes det senromanske kor for at give det mere anseelse. Det er som beskrevet (s. 2208) overvejende sandsynligt, at denne fornyelse af kirkens allerhelligste omfattede en mindre udvidelse i østlig retning, og sikkert er det, at man delvis nedrev de senromanske mure, forhøjede dem og overdækkede rummet med hvælv samt indsatte nye vinduer. Endelig planlagdes et sakristi, som efter alt at dømme er tilføjet snart efter.

Byggematerialet er munkesten i munkeskifte, som i hvert fald mod sakristiets loftsrum og på overvæggene står med en bred, udglattet fuge (sml. fig. 18). Flankemurene afsluttes med falsgesimser, og taggavlens krones af ni kamtakker, hvis bryn og afdækning er rekonstrueret o. 1950.⁴⁰ Selve gavlflden smykkes af syv høj-

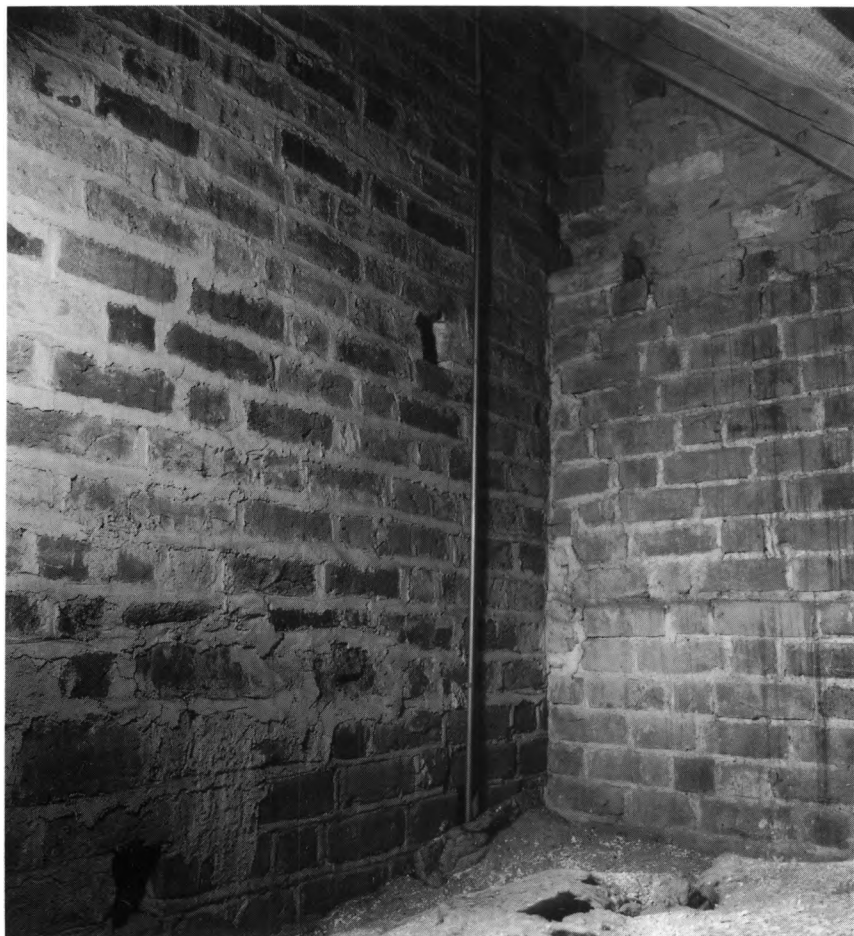


Fig. 18. Detalje af korets nordmur, set fra sakristiets loft. Foruden ses rest af det omhyggeligt fugede senromanske murværk (s. 2207), hvorover det skødesløse murværk fra korets senmiddelalderlige ombygning med fortanding til sakristiets gavl (s. 2213f.). HJ fot. 1990. - *Detail of the chancel's north wall seen from the sacristy loft. Below is a relic of the meticulously laid late Romanesque brickwork, above which is the careless walling from the late medieval rebuilding of the chancel with toothing for the sacristy gable.*

blændinger, hvis spidsbuede stik er intakte på nordre halvdel, mens de tilsvarende i syd som følge af reparationer fremtræder med en uklar rundet afdækning. Midterblændingen, hvori en fladbuget glug mod loftsrummet, afsluttes med spidsbue, delt afkort hængestav over to trinvis udkragede profilkonsoller. Afdækningen er formentlig sekundær og hidrører fra en reparation, hvorved den oprindelige løsning - en tvillingedelt spidsbuet afslutning? - forsvandt.

Det senmiddelalderlige kor er blevet udstyret med vinduer på alle tre frie sider, men heraf er kun bevaret østgavlens, som står blændet i lysningen. Det er et stort spidsbuet vindue med dobbelt falsning. På sydsiden er de spidsbuede stik bevaret i det ydre, umiddelbart over de eksisterende vinduer. Endelig har der mod nord, i det vestre fag, som ikke dækkes af sakristiet,

været et fjerde vindue, hvis vestre karmside konstateredes ved restaureringen 1943-44 (sml. fig. 11).

Det indre dækkes af to fag hvælv, hvilende på falsede væg- og hjørnepiller med skråkantet kragbånd. Gjord- og skjoldbuer er spidse og helstens brede, mens ribberne er halvtstens.

Sakristiet er som anført planlagt samtidig med korets ombygning. Dette fremgår især af to forhold: Dels har man på den fornyede kormur afsat fortandinger, som er synlige fra loftsrummet (sml. fig. 18), dels er der i korets østre fag indsat en loftslem, som er oprindelig i murværket. Som type er sakristiet en i senmiddelalderen ikke ualmindelig halvtagsbygning.⁴¹

Materialet er munkesten i munkeskifte over markstenssyld. Nordsidens murkrone har falsgesims, mens halvgavlene mod øst og vest, som

formentlig er ombyggede, nu står med glatte facader og firkantede blændingsfelter (to i øst og et i vest). I øst ses et nyt, afsproset trævindue, indsat i en åbning, som har bevaret sin ydre faldsede fladbue, mens den mod det indre er udvidet med smigede vanger. Nordsidens firkantede præstedør er sekundær og formentlig indsat i 17-1800'rne.

Det indre dækkes af to fag hvælv, hvilende på forlæg, også mod koret; ribberne er kvartstens og den let tilspidsede gjordbue halvtstens bred. På vestvæggens inderside, nu delvis fjernet ved opstilling af et fast skab, findes en halvanden sten bred murforstærkning, hvis vederlag (fig.

50) i to udkragede skifter med affaset kant nu er borthugget. Formålet med dette fremspring, som ikke genfindes over hvælvet, er uvist; muligvis er det ansatsen til en midterforstærkning, som forsvandt med taggavlens ombygning.

I det østre fags nordmur er udsparet to *gemmenicher* (fig. 19). Den ene er firkantet, den anden har trappeformet afslutning.⁴² Forbindelsen til skibet sker gennem en dør, hvis nuværende form er sekundær med lige gennemløbende vanger og fladbuet afdækning, stigende mod koret.⁴³ - I korets østre fag er der som ovenfor nævnt en fladbuet *lem* med anslagsniche mod sakristiets loft; før restaureringen 1944 stod denne usædvanlige loftsdør blændet ved indre murflugt.

Den brede, spidse *korbue*, har tidligst fået sin nuværende bredde efter korets ombygning, idet dens stik følger forløbet af den vestre skjoldbue, hvorimod den er højere end skibets østre skjoldbue. Ifølge Løffler er buens nuværende form resultat af kirkens restaurering i 1860'erne.⁴⁴

Nordkapellet (fig. 20) kan være kirkens ældste tilbygning. Den var tilsyneladende allerede opført, da skibets mure blev ombygget i forbindelse med hvælvslagningen (sml. loftsluge s. 2213), og den er med sikkerhed forhøjet senere i middelalderen.

Ved restaureringen 1961 indrettedes tilbygningen som ligkapel, men tjente indtil da som materialrum - en funktion, som er dokumenteret allerede 1755.⁴⁵ Oprindelig er bygningen formentlig rejst som våbenhus ud for kvindedøren

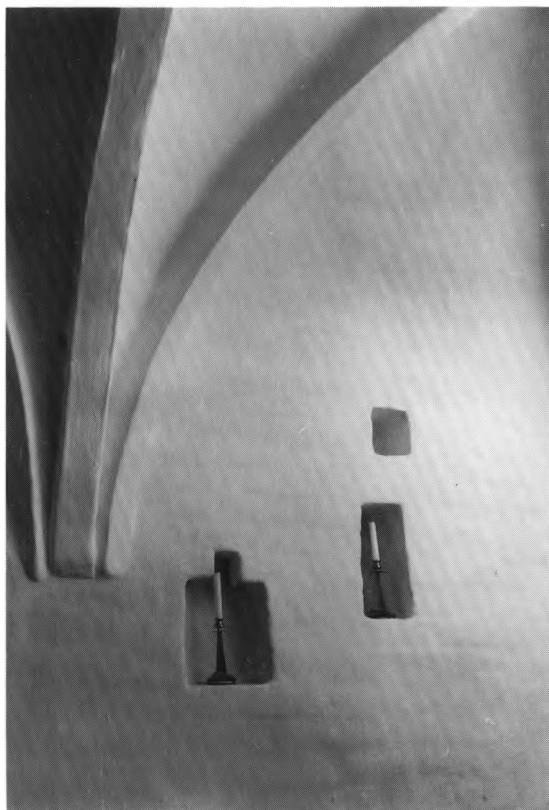


Fig. 19. Gemmenicher under bomhul i sakristiets nordvæg (s. 2215). NE fot. 1991. - *Caches beneath put-log hole in the north wall of the sacristy.*

og dernæst ved en arkade åbnet mod skibet, muligvis for at få mere stoleplads.

Materialet er munkesten i munkeskifte over syld af marksten, der også er benyttet i selve murene. Den oprindelige taggavlsskrå sider spores udvendig, navnlig mod øst, ligesom det hertil svarende tagspor er bevaret på skibets mur og synligt fra kapellets loft. Den rundbuede, faldsede dør, som er genetableret, men gjort bredere ved restaureringen 1961, sidder asymmetrisk og er således koordineret med skibets senere forsvundne kvindedør. Umiddelbart vest for døren fremdroges ved samme lejlighed en vinduesglug, hvis plads og form er usædvanlig: Udvendig fremtræder det som en slank, rektangulær åbning med trappeformet afdækning; fra murflugten stiger bunden trinvis mod den indre åbning, som er et lille rektangel, 25 x 35 cm, i

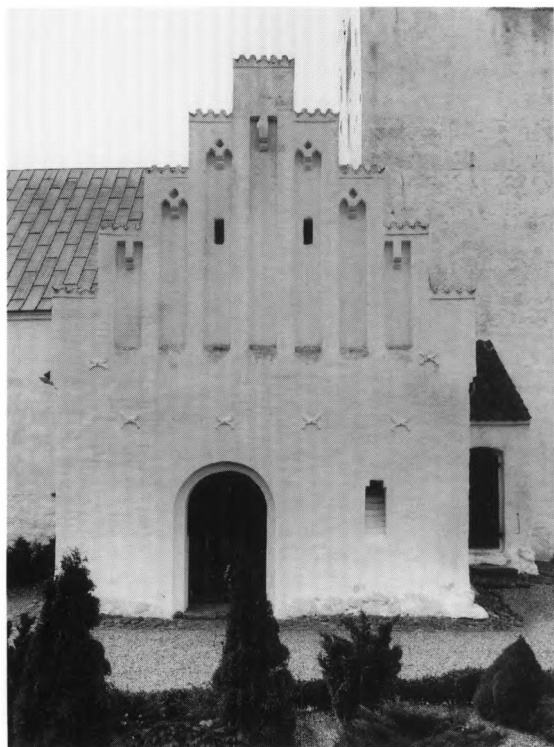


Fig. 20. Ligkapellets gavl (s. 2216). LL fot. 1982. - *Gable of the mortuary.*

øjnehøjde.⁴⁶ Østmurens rundbuede, udvendig falsede vindue er genåbnet ved seneste restaurering, men i øvrigt næppe oprindeligt.

Efter blændingsgavlen at dømme er bygningen ændret i anden halvdel af 1400'rne. Flankemurene, som afsluttes med falsgesims, blev forhøjet, hvorved fremkom et syv skifter højt styrtrumsloft. Endvidere opsattes en ny taggavl, som krones af ni brynede kamtakker. Selve murfladen brydes af syv høj blændinger, hvis afdækning veksler: Midterblændingen og de to yderste har vandret afdækning, delt af kort hængestav med falset konsol, de resterende derimod tvillingedelt spærstik, kronet af lille top-rude og samlet på falset konsol. I de to næstyderste blændinger er der over fodlinjen en fladbuet glug, nu blændet ved ydre murflugt; derimod står to smalle sprækker i de næstfølgende blændinger fortsat åbne. Blændingskompositionen, som er karakteristisk for kirkebyggeri omkring Isefjorden og dens vige,⁴⁷ har sine nærme-

ste paralleller i Egebjerg (s. 2285) og Grevinge (Ods hrd.).

Forbindelsen mellem kapel og skib har længe været tilmuret, men indtil 1943-44 var en formentlig middelalderlig arkade stadig intakt. Opmålinger og beskrivelser viser, at dens østre vange havde et smiget forløb, som tyder på, at levn af den oprindelige kvindedør har været bevaret her. Ved restaureringen skabtes i stedet som indramning af orglet (jfr. fig. 44) en bue, hvis spidse stik følger skjoldbuen i skibets vestre fag; en ny skillevej opsattes ca. 1 m nord for arkaden.

Våbenhuset (fig. 21) på sydsiden er formentlig kirkens yngste tilbygning fra o. 1500-1550. Det kan vel ikke helt udelukkes, at bygningens nuværende skikkelse er følge af en ombygning, jfr. nedenfor, men der er på den anden side ingen klare spor efter en ældre forgænger.⁴⁸

Materialet er marksten, suppleret med mureketyl, hovedsagelig i åbninger, hjørner, murkroner og taggavl. Flankemurene, der afsluttes med falsgesims, er for de øvre skifters vedkommende ombygget med moderne sten. Den fladbuede dør, som analogt med nordkapellets indgang sidder asymmetrisk, er frugten af en ombygning i 1860'ernes begyndelse.⁴⁹ Sekundært er

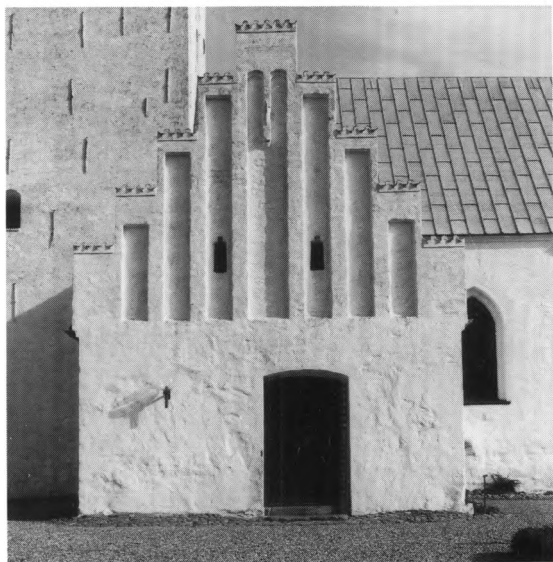


Fig. 21. Våbenhusets gavl (s. 2217). LL fot. 1982. - *Gable of the porch.*

ligeledes det firkantede, afsprossede trævindue i øst. Den mest karakteristiske enkelthed er taggavlen med dens ni brynede kamtakker og syv høj blændinger. Sidstnævnte står med vandret afdækning undtagen i midten, hvor den noget bredere blænding afdækkes af tvillingdelt, falset fladbue, som er samlet på hængestav over falset konsol. Midterblændingens stik repræsenterer muligvis en ændring; oprindelige er derimod to glugger i de flankerende blændinger.

Eftermiddelalderlige ændringer og vedligeholdelse. Oplysninger om reparationsarbejder foreligger først i nogen udstrækning fra og med 1800'rne. Dog nævnes 1700 »brøstfældighed på tag, hvælving, tårn, loft og våbenhus«,⁵⁰ ligesom årstallet »1787« i jernankre på tårnets sydside viser, at i det mindste en af de omfattende om- og skalmuringer på denne udsatte side af tårnet er gennemført på anførte tidspunkt.⁵¹

Større samlede restaureringer omtales ikke førend i 1900'rne, men en række forskellige nødvendige indgreb foresloges og gennemførtes, mens kirken var kongeligt ejet og senere domænekirke indtil 1873. Således udarbejdede de skiftende kongelige bygningsinspektører Boye Mogens, Christian Meyn, Johan Andreas Meyer, Peter Krogh Bonsach Jessen, Gottlieb Bindesbøll og F. F. Friis overslag til reparationsarbejder. Navnlig i århundredets andet og tredje årti gennemførtes større istandsættelser af gulve, vinduer, tag samt i tårnet.⁵² 1860'erne var her som andetsteds en periode med betydelige fornyelser i tidens nye antikvariske ånd, først og fremmest vedrørende muråbninger som korbuen foruden døre og vinduer. Disse indgreb udførtes muligvis efter tegninger af bygningsinspektør P. E. I. Kornerup, hvis konduktør C. Otto omtales i arkivalierne.⁵³

1943-44 blev koret restaureret, ligesom orgelbuen ombyggedes og tårnrummet fik nyt gulv. 1960-62 var kirken underkastet en *hovedrestauration* efter tegninger af arkitekt Mogens Koch, omfattende nye gulve, varmeanlæg, indretning af ligkapel m.m. Senest er tagværkerne istandsat o. 1980 (arkitekt A. Monrad Hansen) og tårnet 1989 stabiliseret samt delvis fornyet i etageadskillelserne (arkitekt Leif Bahn).

Gulve. Koret, som er hævet to trin i korbuen, har gulv fra 1943-44 af gule sten, lagt på fladen i sildebensmønster. Skibets gulv er fra 1960-62 og ligeledes af gule sten, som er kantstillede og uden fuge; i gangarealet lagt i sildebensmønster. Tårnrummets gulv fra 1943-44 er af samme materiale, et trin hævet, og omlagt samtidig med skibets. Den seneste hovedrestauration omfattede tillige skibets to øvrige tilbygninger, af hvilke ligkapellet fik nyt gulv af Ølandsfliser, mens man i våbenhuset respekterede en bane af ældre røde munkesten langs vestvæggen og herudover lagde et gulv svarende til skibets midtergang. Sakristiets, som ligger to trin under koret, er af brædder, dækket af kokostæppe.

†*Gulve.* 1) I forbindelse med restaureringen 1960 påvistes levn af skibets ældste mørtelgulv fra 1100'rne.⁵⁴ Det fremgik endvidere, at der foran flankemurenes vægbænke (s. 2230) havde været et - i syd hele to - ca. 5-6 cm høje *trin* (sml. fig. 22), hvis forkant var sat af flade marksten. Endvidere var gulvet i skibets vestende, umiddelbart vest for dørene hævet som et *podium*, formentlig tiltænkt kirkens patron således som det kendes fra adskillige andre eksempler.⁵⁵

2) Ved korets restaurering 1943-44 fandtes mel-



Fig. 22. Trin foran vægbænke langs skibets sydside, påvist ved udgravning, sml. fig. 9, og her set fra vest (s. 2217). Erik Skov fot. 1960. - *Steps in front of the walled bench excavated along the south side of the nave, seen from the west, cf. fig. 9.*



Fig. 23. Indre, set mod øst. Hude fot. 1904. - Interior to the east.

lem gavlen og et ældre alterfundament en lille gang belagt med fliser, af hvilke to prøver indsendtes til Nationalmuseet, som henførte dem til 1500'rne og uden speciel værdi. 3) Op gennem 1800'rne omtales gentagne reparationer og fornyelser af kirkens murstensgulve. 1931 ønskedes gulvet uden for korsranken afrettet og cementeret.¹⁶

Vinduerne i kor, skib og tårn er spidsbuede med ydre fals og indre smig omkring støbejernsstel. De er indsat etapevist i 1860'erne, begyndende med koret, hvorefter fulgte tårnrum og skib³⁶. I skibet åbner de to sydvinduer sig indvendig i en *blænding*, som er udsparet i murværket efter hvælvenes indbygning, idet nichens toppunkt ligger højere end den respektive skjoldbues. Om dette indgreb gennemførtes ved samme tid som indsætningen af jernvinduerne eller ved en tidligere lejlighed, f.eks. da de

nedenfor omtalte trævinduer indsattes, fremgår ikke af kildematerialet.

†*Vinduer*. 1) Skibets middelalderlige hvælvslagning har medført ændringer i belysningsforholdene. Det spidsbuede stik, som udvendig anes over skibets østre vindue i sydsiden kan være levn af et vindue fra hvælvslagningens tid, d.e. 1400'rne. 2) Over det vestre vindue i samme side af skibet er der spor af et ældre vinduesstik, hvis form synes fladrundbuet. 3) O. 1820 blev kirkens vinduer moderniseret, formentlig med oplukkelige, afsprossede »stuevinduer«, således som det skete ved mange andre kirker.⁵⁷ 4) 1838 indsattes i korets nordmur et vindue (sml. fig. 11), der nu er bevaret som en kurvehanksbuet blænding i det ydre.⁵⁸ Vinduet blændedes 1894 i forbindelse med ophængning af triumfkrucifikset,⁵⁹ og 1940 ønskedes det endvidere tilmuret udefra.¹⁶

Tagværker. Tårnets tagværk, som ved dendro-kronologisk analyse kan dateres til 1490'erne,⁶⁰ er en dragerstol af spinkelt egetømmer, med to lag hanebånd, lodrette spærstivere og krydsbånd mellem spærerne.

Middelalderligt tagværk er også bevaret over nordkapellet i skikkelse af en dragerstol af eg med to lag hanebånd og lodrette spærstivere, hvis ender er affaset; flere spærstivere og samtlige spærsko er i 1980'erne fornyet med egetræ.

Våbenhusets tagstol har været af samme type, men heraf er kun de to konger af egetræ bevaret, mens spær, hanebånd og spærstivere er udskiftet og af fyr, hvilket antagelig er sket 1861.⁶¹ Såvel kor som skib og sakristi har nyere tagværker af fyr, formentlig fra 1800'rne.

Tagbeklædning. Kor, skib og sakristi står med blytage, således som det formentlig altid har været tilfældet,⁶² mens tagene over de øvrige tilbygninger nu er af vingetegl. - Tidligere havde sidstnævnte imidlertid på nær tårnet også *†blytag*. Således beskrives kirken 1755 som hængt med bly, undtagen tårnet.⁶³ 1826 var våbenhus og nordkapel imidlertid tegltækket, og blytaget over selve kirken meget brøstfældigt. Næste forår blev kirken omtækket med nyt bly, efter at det gamle var solgt på auktion.⁶⁴

Opvarmning. Kirken fik ved restaureringen 1960-62 elektrisk varme. Tidligere havde man haft to kakkelovne (installeret efter 1885), som o. 1916 afløstes af en kalorifer i skibets sydvestre hjørne med tilhørende skorsten i tårnets sydøsthjørne.¹⁶

Kirken, der i 1800'rne var gul i det ydre,⁶⁵ står i dag hvidkalket ude som inde. Våbenhuset har bjælkeloft, mens der i ligkapellet er brædder på bjælkernes underside; i begge tilfælde er loftet malet gråt. I øvrigt præges bygningen i enkeltheder som døre og vinduer fortsat af 1860'ernes ændringer.

Kalkmalerier. På korets gavlvæg samt nordvæggen, øst for sakristidøren er tre indvielseskors af hjulkorsform, fremdraget 1943-44. Tegningen er som vanligt indridset med en passer,⁶⁶ men linjerne er i øvrigt ligesom farverne (okker, sort) kun dårligt bevaret.

†Kalkmalerier. Ved restaureringen 1943-44

fremdroges spor af kalkmalerier på korets og skibets vægge (sml. fig. 11), i begge afsnit ældre end hvælvs-lagningen.

INVENTAR

Oversigt. I forbindelse med restaureringen 1960-62 fremkom spor af kirkens oprindelige indretning med sidealterborde i skibets østhjørner og murede bænke langs væggene; endvidere fandtes øst for indgangsdørene rester af et fontepodium. Partiet vest for var hævet et trin, men ikke afskilret eller forsynet med selvstændig indgang. Bevaret fra samme tid er en romansk granitfont, mens katolicismens sidste år repræsenteres af korbuekrucifikset og dets sidefigurer. En altertavle, antagelig fra en senere del af 1500'rne blev ved opstillingen af Lorentz Jørgensens tavle 1650 flyttet fra alterbordet til korets nordvæg. Da der 1838 skulle etableres et vindue her, kasseredes tavlen, som ansås for værdiløs. Ved samme lejlighed opstilledes 42 nye stolestader, mens en *†*korbænk og et *†*vægpanel blev repareret og malet. Desuden ændredes opgangsforholdene til prædikestolen, der muligvis oprindelig har været udformet som en lektorieprædikestol, og et pulpitur med apostelmalerier blev taget ned. O. 1870 fjernedes krucifikset med sidefigurer fra deres plads på korbuebjælken; figurene blev vistnok lagt på loftet. Herfra hentedes de 1893 ned og anbragtes sammen med krucifikset, efter at alle tre dele var blevet istandsat. Ved seneste restaurering fornyedes stolestaderne igen, ligesom dørflojene efter tegning af arkitekt Mogens Koch.

Alterbordet består af træpanel fra 1895¹⁶ i nogen grad efterlignende degnestolens fyldinger.

Den tidligere *alterbordsforside*, fra 1500'nes sidste fjerdedel, hører til en i landsdelen ofte forekommende type, sml. eksempelvis Højby (s. 2155, fig. 46-48). Den måler ca. 105 x 200 cm og har tre arkadefelter adskilt af kannelerede pilastre; i sviklerne er hvirvelrosetter. Ensdannet, forkroppet postament og gesims. Arkadefyldingerne manglede allerede 1918, og farverne på det bevarede træværk var næsten helt udvisket. Henstillet i tårnets mellemstokværk. Et *†*panel, der 1918 var opsat ved korets sydvæg, kan have været et af endepanelerne, der ifølge beskrivelsen var tarveligt, med firkantede fyldinger adskilt af kannelerede pilastre.

†Sidealterborde. Spor af disse konstateredes 1960 i skibets østhjørner (sml. fig. 9).

**Alterklæde*, 1802, af rødt fløj, med Christian 7.s spejlmonogram og årstallet i sølvtråd. 1918 afleveredes monogram og årstal med tilhørende fløj til Nationalmuseet (inv. nr. D9568).

†*Alterklæder*. 1755 fandtes et rødt skarlagensklæde.⁶³ 1861 ønskedes alterklædet opfarvet, 1865 burde det fornys, hvilket skete året efter, da et nyt af karmoisinrødt fløj med guldgaloners anskaffedes.⁶⁷

Altartavle (fig. 25), med malet årstal 1650, udført i Lorentz Jørgensens værksted, jfr. den signerede prædikestol fra 1647 i Holmstrup og en ligeledes signeret altartavle i Gerlev fra 1667 samt den regnskabsbelagte tavle fra 1652 i Køge S. Nicolai kirke.⁶⁸ Det fordybede midtfelt optages, som vanligt for dette værksted, af en nadverfremstilling med fritskårne figurer. Kristus,



Fig. 24. Altartavledetalje (sml. fig. 25), nordre vinge og evangelisten Mattæus med englen, som senere flyttedes til sydsiden (s. 2220). Hude fot. 1904. - *Detail of the altar-piece (cf. fig. 25), north wing and St. Matthew and the Angel later moved to the south wing.*

der sidder bag bordet, fremhæves af en stråleglorie; i forgrunden til højre ses Judas med pengeposen.⁶⁹ Til siderne står frifigurer forestillende evangelisterne Markus (mod nord) og Mattæus (mod syd) med deres symboler. I årene mellem 1904 og 1918 er der sket en ombytning, jfr. fig. 24. De flankeres af hermer, for Markus' vedkommende: Moses med lovens tavler og Johannes Døberen med lam og kors, og for Mattæus: Peter med nøgle og Paulus med sværd. Alle fire hermeskafter smykkes af masker og bruskværk. På gesimsen over sidefelterne har man anbragt mindre figurer af de to sidste evangelister: Lukas med oxen mod nord og Johannes med ørnen mod syd.

Midtfeltet bryder gesimsen, og her sidder en af værkstedets velkendte engle holdende våbenskjolde med skriftbånd hvorpå reliefversaler: »H(r) Christopher Vrne« og »F(ru) Sophia Lindenow«. Han var lensmand på Dragsholm 1645-58, jfr. også topfeltets reliefskårne, kronede kongemonogram »F3« indrammet af skriftbånd hvorpå det maledes årstal.

Til siderne er der vinger, ud for postamentet i form af englehoveder, ud for storstykket fritskårne, opadstræbende med bruskværk og bøjler.

Topstykket udgøres af en kartoucheindrammet oval med Frederik 3.s monogram i relief flankeret af stående engle. Øverst ses Frelseren med højre hånd løftet velsignende og holdende verdenskuglen i venstre.

Opbygningen svarer stort set til den jævnlidende tavles i Egebjerg, der bærer Christian 4.s monogram og årstallet for hans død 1648.

Tavlen, der 1927 var egetræsmalet, står nu i blank træ med nyere gyldne indskrifter, i postamentet med fraktur: »Vor Herre Jesus Christus i den Nat han blev forraadt...« og i topstykkets ovale ramme med versaler: »Herrens Engle leire sig om vor gode Konge. An(n)o 1650«. Sammen med lensmanden og hans hustrus navne nævnes årstallet allerede i præsteindberetningen 1755.⁶³ Dette forhold kan føre til den formodning, at den opmalede indskrift måske allerede fra tavlens forfærdigelse har gentaget ordlyden på Egebjergtavlen.



Fig. 25. Altartavle med malet årstal 1650, udført i Lorentz Jørgensens værksted (s. 2220). LL fot. 1982. -
Altar-piece with painted date 1650 executed by Lorentz Jørgensen's workshop.

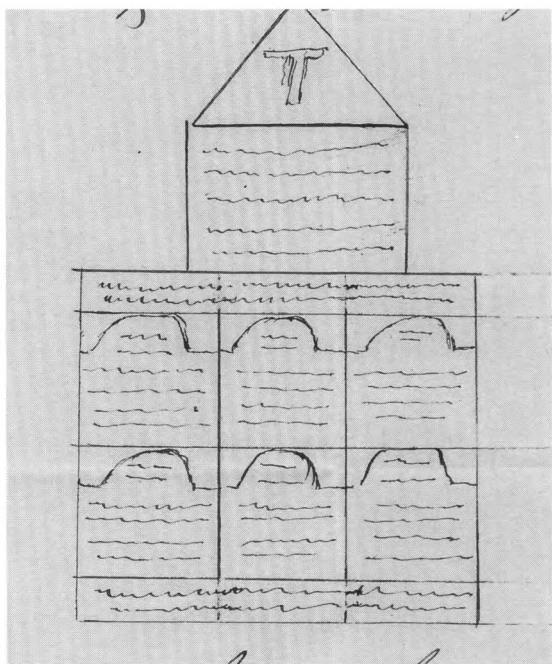


Fig. 26. Skitse i brev fra 1839 af †altertavle fra 1500'ernes anden halvdel (s. 2222). - Sketch in a letter from 1839 showing †altar-piece from the second half of the 16th century.

En †altertavle (fig. 26), udført i 1500'ernes anden halvdel, kendes fra en skitse i skrivelse fra 1839 vedrørende spørgsmålet om tavlens antikvariske værdi. Heraf fremgår, at den var seksdelt med indskrifter (bibelsprog), som anførtes at være næsten udslettede. Til siderne var søjler og over firkantet topstykke en trekantgavl med en slet malet fremstilling af Kristus på korset, næsten ødelagt af tidens tand.

Tavlen, der hang på korets nordvæg, blev taget ned 1838 på grund af et nyt vindue. Da den ikke skulle genanbringes i kirken, foreslog godsinspektør Petersen, at den blev solgt sammen med en del ubrugelige materialer. Rentekammeret ønskede dog sikkerhed for, at tavlen ikke på grund af sin ælde havde antikvarisk værdi, og overlod derfor til Commissionen for Oldsagers Opbevaring, at foretage den fornødne undersøgelse, hvorefter den betegnede som »et meget ringe arbejde fra en temmelig ny tid og altså af aldeles ingen værdi«. ⁷⁰ Det fremgår ikke, hvad der videre skete med den.

Altersølv. Kalken, fra 1853, blev stjålet ved indbrud 1990, jfr. †kalk nr. 3. *Disk*, 1853,⁷¹ 14,5 cm i tv., med 2 cm bred fane, hvorpå graveret cirkelkors. Under bunden fire stempler som †kalk nr. 3.

†*Altersølv.* 1) 1755 nævnes kalk, disk og oblatæske af sølv.⁶³ 1830 ansås kalken, antagelig denne, for at være meget for lille⁷² og blev muligvis overført til annekskirken, se s. 2265.

2) 1831 indkøbtes hos Mariane Holm i København en ny, drevet og forgyldt sølvkalk med disk, der vejede 41 1/8 lod.⁷³ Kalken blev stjålet ved indbrud i præstegården natten mellem 9. og 10. december 1851 sammen med oblatæskan. Herefter låntes fra Domæneekspeditionskontoret (sml. †altersølv s. 2301) midlertidigt en kalk og disk, der tilbagesendtes, da et nyt sæt var anskaffet 1853.⁷⁴

3) 1853.⁷¹ Kalk (fig. 27), 27 cm høj, med spinkle nygotiske graveringer på både fod, skaft,



Fig. 27. †Alterkalk fra 1853, udført af Anton Michelsen, København, stjålet 1990 (s. 2222). LL fot. 1982. — †Chalice 1853 made by Anton Michelsen, Copenhagen, stolen 1990.

knop og bæger. Under bunden fire stempler (fig. 51): mestermærke for Anton Michelsen (Bøje 1062), Københavnsmærke, guardeinmærke for Reimer Hinnerup og årstalsmærke (18)53. Sidstnævnte anvendtes af en del københavnske mestre, efter at stemplingen med månedsmærke var ophørt 1852. April 1990 er også denne kalk stjålet.

Oblatæske, 1860, cylinderformet, 4,5 cm høj, 11,5 cm i tv., med let hvælvet låg, hvorpå graveret latinsk kors. Under bunden og indvendig i låget tre stempler: mestermærke for Jens Christian Thorning (Bøje 1013), Københavnsmærke (18)60 og guardeinmærke for Reimer Hinnerup. Ved købet tog den nævnte juveller en mindre æske, der var leveret 1856, tilbage, da præsten fandt, at den var for lille.¹⁵

Dåse (fig. 28), fra 1800'rne?, formentlig af birke- eller lindetræ, cylinderformet, blot 2 cm høj, 6 cm i tv., brugt til oblater.

†*Oblatæske?* 1834 rettedes en forespørgsel til fuldmægtig Rosenberg i ministeriet om et sølv-oblatfad, som tidligere havde hørt til kirkens inventar, og som skulle være borttaget af ham.⁷⁵

†*Ske*, 1903, med snoet skaft, hvorpå tre stempler: mestermærke for A. Fleron,⁷⁶ guardeinmærke for Simon Groth og Københavnsmærke. Stjålet 1990 sammen med kalken.

Alterkande, 1855, nyrokoko, ca. 20 cm høj. På korpus graveret skriveskrift: »Til Provst I. V. Bloch fra hengivne Medlemmer af Egvad Sogns Menighed«,⁷⁷ og under bunden graverede versaler: »Skænket Vig kirke i 1956 af Julie Feilberg f. Prytz og Axel Feilberg«. Desuden fire stempler: mestermærke for Carl Otto Isbrand (variant af Bøje 1111), Københavnsmærke (18)55, guardeinmærke for Reimer Hinnerup og månedsmærke vægten.

Alterkande, antagelig anskaffet 1839,⁷⁸ fra Den kongelige Porcelænsfabrik, chokoladekandeform, sort med guld kors og -kanter.

Sygesæt (fig. 29), fra 1825, bestående af kalk og disk samt vinbeholder med oblatgemme tilpasset bægerets form. Kalken er 14,5 cm høj, med dreven bladbord på foden og lidt under bægerets mundingsrand. På det glatte bælte herover ses fire stempler: mestermærke for Poul



Fig. 28. Dåse af træ, fra 1800'rne?, brugt til oblater (s. 2223). LL fot. 1982. - *Wooden box (from 1800s?) used as wafer box.*



Fig. 29. Sygesæt fra 1825, bestående af kalk og disk samt vinbeholder med oblatgemme, udført af Poul Resen Eggensen, København (s. 2223). LL fot. 1982. - *Communion set 1825 for visiting the Sick, comprising chalice, paten and wine flask with wafer compartment, executed by Poul Resen Eggensen, Copenhagen.*



Fig. 30. *Røgelsekar fra o. 1300 (s. 2224). I NM2. -
*Censer c. 1300.

Resen Eggersen (Bøje 858), Københavnsmærke (uden årstal), guardeinmærke for Christian Peter Næbo og månedsmærke vandmanden. Under fodpladen er tre stempler: Københavnsmærke (18)25, guardein- og månedsmærke som på bageret. Fire stempler under vinbeholderen svarer til bagerets, men er meget slidte. Glat disk, 8,8 cm i tv. Oblatgemmet har let hvælvet låg.

Alterstager, sengotiske, 50 cm høje (incl. lyse-

pig), med snoet skaft, der brydes af sekssidet, midtdelt, profileret skaftled. Antagelig fra samme værksted som stagerne i bl.a. Svinninge, Stigs Bjergby, Svallerup og en dateret i Nykøbing Falster, fra 1501.⁷⁹ Lysetorn af jern svarende til Jyderups (s. 744, fig. 15). 1836 nævnes blandt nye rekvisitter: to lakerede *†bliklys* hvori et lysrør med spiralfjedre og to stumper vokslys.²⁵ 1865 ønskede synet et par alterlys anskaffet i stedet for de hidtil værende lamper.¹¹ - Syvarmet *stage*, første gang omtalt 1910,¹⁶ såkaldt Grundtvigstage.

**Røgelsekar* (fig. 30), o. 1300,⁸⁰ med halvkugleformet underdel og på den tilsvarende overdel seks let udadhældende gavle med toptinde (kun to bevaret). Derimellem et kegleformet spir, som ender i stort kors, hvortil er fæstnet en jernkæde. Underdelen har to rækker cirkulære huller under randen, overdelen et regelmæssigt mønster af gennembrudte rosetter, hvorover en række huller. På den glatte rand tre øskener til jernstænger med kæder. Foden er lettere beskadiget.⁸¹ Siden 1859 i Nationalmuseet (2. afd., inv. nr. 18893).

Messehagler. 1) 1700'rne (fig. 31), af rødt fløj, der sandsynligvis er fornyet, med kors dannet af dobbelte guldkniplinger, som også sidder langs kanten. Haglen er muligvis identisk med den 1755 nævnte nye poncerøde af fløj med et kors og guldgalon.⁶³ 1836 var haglen af rødt fløj med guldgalon.²⁵ 2) 1988, af grøn uld, udført af Inge-Lise og Flemming Bau.

Alterskranke, efter 1918, halvrund, med drejede træbalustre. Voksbehandlet ligesom håndlisten. *†Alterskranke* (sml. fig. 41), fra 1700'rne, af træ, retvinklet, med udsavede balustre, svarende til den tidligere skranke i Højby (s. 2162, fig. 57).

Font (fig. 32), romansk, af granit, foden er hugget for sig af en mere grovkornet sten end den rødlige kumme. Tv. 95 cm. Af Roskilde-type.⁸² Den store, klodsede kumme med tovtav ved mundingsranden, har mindre hulkel forneden; derunder skræner den mod den lave fods store vulst. 1838 ønskedes fonten malet, og 1869 burde den renses for maling.⁸³ 1904 i koret ved nordvæggens hvælpille mellem de to fag,



Fig. 31. Messehagel nr. 1 fra 1700'rne (s. 2224). NE fot. 1991. - *Chasuble no. 1, 18th century.*

nu cementeret fast i gulvet ved korbuens nordre vange.

†*Fontepodium* (sml. fig. 8-9). 1960 konstateredes, nord og syd for midtgangens begravelser, rester af et ovalt podium opbygget af kampesten og puds. Det målte 190 cm i nord-sydlig retning og var mindst 220 cm langt. I skibet, øst for indgangsdørene.

Dåbsfade. 1) Med indridset årstal 1630 og sandsynligvis udført ved denne tid. Af tin, 84 cm i tv. med 13,5 cm bred fane og 7 cm dybt.

I bunden graveret fremstilling af Jesu dåb, der allerede 1918 var meget udvisket. Jesus er afbildet knælende i Jordan, mens Johannes Døberen ses til venstre med Helligåndsduen svævende ovenover; på bredden til højre står en engel (fig. 52). På fanen er graveret blomster med lange støvdragere og versalindskriften: »Wigs Kiercke til hører dete Becken 1630«.

2) 1848, af tin, tv. 40 cm. På fanen graveret

kongekrone hvorunder med skriveskrift: »Wiig Kirke 1848«. På modstående side stempel for Carl Magnus Svanberg junior, der fik borger-skab 1842.⁸⁴

†*Dåbsfad*, omtalt 1755 som et mindre, nyt fad, af tin.⁶³

Dåbskande, 1820-30, af tin, af den især i Frederiksborg amt ofte forekommende slangehankstype. 29 cm høj. På korpus graveret Frederik 6.s kronede monogram.

Fontelåg, 17-1800'rne, af træ, 66 cm i tv., fladt med drejet knop på midten. Desuden meget svagt indskåret seksodet stjerne. Brunmalet. I brug 1904 (jfr. fig. 23). I tårnets mellemstokværk.

Korbuekrucifiks (fig. 33), fra o. 1525, jfr. krucifikset i Kundby, der ifølge en kilde fra midten af 1700'rne ved en indskrift på korbuebjælken var dateret til 1529.⁸⁵ Den ca. 165 cm høje Kristusfigur hænger i næsten vandrette, strakte arme med krummede fingre. Hovedet falder ned på brystet med to snoede lokker, hageskægget er ganske kort, øjnene lukkede og munden let åben; stor, snoet tornekroner (fig. 34a). Den hvælvede brystkasse har vunde i højre side. Lændeklædet ligger stramt om de smalle hofter;



Fig. 32. Romansk døbefont af granit (s. 2224). LL fot. 1982. - *Romanesque granite font.*



Fig. 33. Korbuekrucifiksgruppe fra o. 1525 (s. 2225). LL fot. 1982. - Rood group c. 1525.

en flagrende flig kommer frem bag højre ben, en anden mellem benene. Den langstrakte skikkelse har strakte knæ og fødder, som er overlagte med højre øverst.

Figuren hænger på samtidigt, let hvælvet korstræ med firpasformede endestykker hvori evangelisttegnene. På den vandrette korsarm Lukasoksen og Markusløven, på den lodrette



Fig. 34a-b. Detaljer af korbuekrucifiks, sml. fig. 33. a. Kristus. b. Mattæusenglen i korstræets nedre firpasfelt (s. 2227). LL fot. 1982. - a-b. Details of the chancel-arch crucifix, cf. fig. 33. a. Christ, b. Angel of St. Matthew in the lower quatrefoil on the upright beam of the Cross.



Fig. 35a-b. Detaljer af Maria og Johannes fra korbuekrucifiksgruppen, sml. fig. 33 (s. 2228). LL fot. 1982. - 35a-b. Details of the Virgin Mary and St. John in the Rood group, cf. fig. 33.

Johannesørnen foroven og Mattæusenglen forneden (fig. 34b). Over Kristi hoved et skriftbånd hvorpå reliefmajuskler: »Inri«; i korsskæringen glat, antagelig fornyet cirkelfelt. Mulig-

vis har der oprindeligt været krabbeblade langs kanterne, jfr. not med fjer.

De to sidefigurer er ca. 125 cm høje og begge iklædt fodsider dragter hvorover kapper; de står



Fig. 36. Prædikestol fra 1500'ernes sidste årtier (s. 2228). LL fot. 1982. - Pulpit from the last decades of the 16th century.

med hænderne på maven. Maria bærer hovedlin. Bag deres hoveder (fig. 35) er der glorieskiver med flammestråler, langs kanten reliefmuskler henholdsvis: »Sancta Maria« og »Sanctvs Iohan(nes)«.

1894 restaurerede Magnus-Petersen krucifikset og sidefigurerne, der især var meget beskadede som følge af mindre varsom behandling på kirkens loft. Træet udbedredes, og en nyere oliemaling fjernedes, hvorefter der nu kun er forgyldning på indskrifter og gloriestråler. På Mariafiguren konstateredes enkelte rester af oprindelig farve, hvoraf fremgik, at kjolen havde været blå, kappen rød og hovedlinet hvidt.

Korbuekrucifiksgruppen kan henføres til et værksted, som er repræsenteret i bl.a. Haraldsted, Kildebrønde, Rorup og Ørsted for at nævne de mest beslægtede, foruden ovennævnte Kundby.⁸⁶

Endnu 1868 var opstillingen på korbuebjælken intakt, men 1869 ønskedes krucifikset flyttet til korets nordvæg.¹¹ Muligvis var det ved denne lejlighed, at sidefigurerne blev lagt op på loftet, hvorfra de 1894 hentedes ned; derefter anbragtes de på nye, senere atter fornyede, konsoller ved nordvæggen, i andet fag, hvor et vindue fra 1838 tilmuredes.⁸⁷

Prædikestolen (fig. 36), fra 1500'ernes sidste årtier, kan muligvis have stået som *lektorieprædikestol*?⁸⁸

Kurven består nu af fire fag med relativt højt postament, hvorover slanke storfelter og gesimsfelter, alle adskilt af flade hjørnefremspring med kassetteværk, storfelternes formet som små hermer med abnormt spinkle arme, sml. prædikestolen i Farum.⁸⁹ Hermen nærmest opgangen har dog oprullede volutter i stedet for arme (fig. 38). Postament- og storfelter rummer stiliseret, i de fleste tilfælde symmetrisk bladværk, storfeltets i arkade med slyngbånd på pilastre og bueslag; de glatte svikler brydes af hvirvelroset. I gesimsfelterne sidder englehoved.



Fig. 37. Prædikestolen og ↑panel eller gangbro (s. 2229). M. Mackeprang fot. 1918. - Pulpit and ↑panel or pulp gallery.



Fig. 38. Hermefigurer på prædikestolens kurv, sml. fig. 36 (s. 2228). LL fot. 1982. - *Terms on the principal part of the pulpit, cf. fig. 36.*

Den samtidige himmel (sml. fig. 23) er regelmæssigt udformet med fem sider foruden en længere ind mod væggen, som dog nu brydes af udsavning til hvælvrribbe. Undersiden deles af kraftige profillister i fire felter omkring kvadratisk felt hvori roset. Der er udsavede hængestykker med englehoved på hjørnerne og foroven trekantgavle med yngre(?) drejede kuglespir; tilsvarende står mellem gavlene.

Stolen hviler på en ældre, kraftig stolpe. Opgangen med drejede balustre stammer muligvis fra årene efter 1923, jfr. nedenfor. Såvel kurv som himmel står i lakeret eg med nyere gylden versalindskrift i himlens frise: »Guds ord varer evindelig. Esae: 40. salige ere alle de som høre Guds ord og bevare det«.

Et *†panel* eller gangbro kendes fra fotografier (fig. 37 og 53) og beskrivelse 1918. Det var på fire fag med glatte arkadefelter adskilt af kanneleerede pilastre; postamentet havde tilsvarende

profillisteindrammede felter med bosse under pilastrene. Højden svarede for begges vedkommende til kurvens, men panelet manglede gesims. Et lignende arrangement ses i Højby.⁹⁰ Det synes ikke at fremgå, hvornår den er opstillet ved sydvæggen (sml. *†pulpitur*).

1838 blev trappen, der tidligere vendte mod kirkegulvet, anbragt langs muren, hvorved gangen til stolen blev skåret over og måtte understøttes.²⁵ Igen 1894 ændredes trappens retning på grund af degnestolens flytning (sml. fig. 53).⁵⁹ På et fotografi fra 1904 ses kurven med himlen ovenover ved korbuens søndre vange. 1923 sænkedes stolen og flyttedes nærmere vinduet, dvs. til den nuværende plads i sydøsthjørnet op ad hvælvribberne. Samtidig ændredes opgangen tilsvarende.¹⁶ Det er antagelig ved denne lejlighed, at gangbroen er fjernet.

Stolestader, fra 1961, med glatte, skråtstillede naturtræsgavle og gråmalede ryglæn. *†Stole*, fra



1838, da det gamle stoleværk blev taget ned, og 42 nye med sammenstemte mellemstykker og døre, bænke og boghylder opstilledes. Det bedste af det gamle panel brugtes til beklædning på væggene.²⁵ De glatte gavle afdækkedes af profillister; så vidt det kan ses på fotografier fra omkring århundredskiftet (sml. fig.41), var dørene, hver med tre liggende rektangelfyldinger, da fjernet. Fordi stolene var lukkede forinden, kunne de ikke bruges til elektrisk opvarmning, hvilket førte til fornyelsen 1961.

Murede vægbænke (sml. fig. 8-9). Langs våbenhusets østvæg er en bänk. På et fotografi fra 1918 ser der ud til at være en muret *†*bänk ved korets sydvæg. Spor af *†*bænke fra romansk tid konstateredes ved skibets langvægge i forbindelse med restaureringen 1960-62, sml. Højby s. 2171. Specielt for kirken her er det forhold, at der øjensynligt har været to lave trin foran bænke i sydsiden, men kun et i nordsiden. Dette

blev opfattet som et vidnesbyrd om mændenes fortrinsstilling med henvisning til forskelle i udsmykningen af nord- og sydportalerne.⁹¹ Andre forskere er af den mening, at de murede, middelalderlige vægbænke ikke har været beregnet til menigheden under gudstjenesten, men kan have haft en funktion i forbindelse med eksempelvis rettergang.⁹²

†Herskabsstol. I romansk tid var den vestligste del af skibet antagelig indrettet til kirkens patron (se s. 2217).

†Skrifestol. 1837 udførtes en ny skriftestol og et bord til samme.²⁵

Degnestol (fig. 40), fra midten af 1600'rne, ligesom altertavlen fra Lorentz Jørgensens værksted⁹³ og en af de få kendte stole herfra.

Forsidens to gavle har kvindelige hermer gengivet med hænderne samlet i bøn og på skaffet store masker i bruskværk. Det manglende kapitæl har sandsynligvis haft form af fliget blad-

Fig. 39. Indre, set mod øst. LL fot. 1982. - *Interior to the east.*



Fig. 40. Degnestol udført i Lorentz Jørgensens værksted, sml. fig. 53 (s. 2230). LL fot. 1982. - *Parish clerk's pew made by Lorentz Jørgensen's workshop, cf. fig. 53.*

værk, som det ses på prædikestolsdøren i Holmstrup (s. 1836, fig. 52). På de forreste topstykker sidder værkstedets karakteristiske diademhoved og på de bageste et englehoved. Døren har glat arkadefelt indfattet i bruskværk, der også udgør hovedbestanddelen i det lave, udsavede topstykke. Panelernes felter svarer til dørens.

Det er uklart, hvilken funktion Lorentz Jørgensens stol oprindeligt havde. Den omtales i arkivalier fra 1894 som den store stol med de rigt udskårne døre og forstykker, der var stillet med disse vendt mod altret.⁵⁹ På Magnus-Petersens forslag blev stolen flyttet »til den oprindelige plads, så at forstykkerne vendte mod midtgangen på linje med de øvrige stole (sml. fig. 23 og 53), hvorved altergæsterne fik bedre plads og figurene kom mere til deres ret«. Det var formentlig ved denne lejlighed, at to nyere fag, af fyr, tilføjedes; de blev senere (efter 1918) fjernet og ophængt på væggen i tårnets mellemstok-

værk. Muligvis samtidigt er stolen igen drejet, så at døren nu vender mod øst og de to bageste gavle støder op til prædikestolstrappen, ved korbuens søndre vange.

†*Degnestole?* 1) Ifølge et brev dateret 25. aug. 1848 var der dengang her og i Egebjerg »et par kirkesangerstole i korene, hvis vangestykker har nogle gotiske ornamentter, der er simple, men efter mit [bygningsinspektør Friis'] skøn i en ren og stor stil«. ⁹⁴ 2) 1837 anskaffedes en ny degnestol og den gamle (den eksisterende?) repareredes;²⁵ forholdet skal antagelig ses i forbindelse med opstillingen af nye stolestader. Disse er imidlertid atter udskiftet i nyere tid, hvorfor det ikke kan afgøres, om der i denne forbindelse virkelig indrettedes en degnestol. 1865 og igen året efter skulle stolen opmales indvendig og udvendig renses for rust.⁹⁵

†*Skab.* 1615 betalte Søren Nielsen snedker, borger i Nykøbing, for et skab til at hænge sol-



Fig. 41. Indre, set mod øst. I forgrunden til venstre ses det tidligere *†*orgel (s. 2233). Fot. ved Søren Bay, Asnæs. I Trundholm lokalhistoriske arkiv, Vig. - Interior to the east. Former *†*organ can be seen on the left in the foreground.

daternes geværer i; Anders smed i Højby beslog det.⁹⁶

†*Pengeblok*, 1862,¹⁵ kvadratisk, med penge-slids i låget. Opstillet ved en af nordsidens stole-gavle, over for indgangen.



Pengebøsser. 1961, af træ. I skibet, flankerende indgangsdøren. En firkantet bøsse, fra 1800'rne, af sortmalet blik, bruges ikke. Den ses på ældre fotografier opstillet nær indgangen med en flad-oval tavle, som utvivlsomt har opfordret til godgørelighed.

Pengetavle (fig. 42-43), med malet årstal 1702. På rygskjoldets forside ses reliefskåret fremstilling af en fattig og to hunde, d.e. Lazarus, der lå foran den rige mands dør, og hvis sår hundene slikkede, jfr. Luk. 16,20. Beslægtet med en jævnaldrende tavle i Kalvehave (DK. Præstø s. 955). På bagsiden er malet et firdelt våben hvorunder dateringen: »Anno 1702« og ovenover navnet: »Tausan«.⁹⁷

Fig. 42. Pengetavle med reliefskåret fremstilling af Lazarus på rygbrættet, sml. fig. 43 (s. 2232). LL fot. 1982. - Collection tray with carving of Lazarus on the front, cf. fig. 43.

Dørfloje. Fra 1600'rne bestående af fire sammenstødte planker sammenholdt af yngre revler, hvorpå ældre gangjern. Hvidkalket mod koret, hvor den fra nordvæggens øvre del muliggør adgang til sakristiloftet. De øvrige døre stammer fra 1961, indgangsdøren og døren mellem våbenhus og skib er fløjddøre, af eg.

†*Dørfloje.* 1) 1837,²⁵ mellem kor og sakristi. 2) 1859,¹⁵ i det daværende materialhus, tidligere våbenhus. 3) Fra 1860'erne, jfr. ønske 1860 og igen to år senere om fornyelse af indgangsdøren til våbenhuset, der var for lav og smal. 4) Også døren ind til kirken var for smal og simpel.⁹⁵

†*Pulpitur.* 1755 og 1808 omtales et pulpitur med de 12 apostle malet.⁹⁸ 1838 blev det adskilt og nedtaget, og hullerne, hvor bjælkerne var indlagt, tilmuret.²⁵ Det fremgår ikke, om der er tale om et pulpitur i vest (sml. s. 2212), eller om det har indgået i en lektorieprædikestol; i begge tilfælde kan det være genanvendt i den senere fjernede gangbro til prædikestolen (s.d.).

Orgel (fig. 44), 1945, med 10 stemmer, to manualer og pedal, bygget af Th. Frobenius & Co.,

Fig. 43. Bagside af pengetavlens rygbræt med malet våben og »Tausan anno 1702«, sml. fig. 42 (s. 2232). LL fot. 1982. - *Collection tray with painted coat of arms and »Tausan anno 1702« on the back, cf. fig. 42.*



Fig. 44. Orgel fra 1945, facaden udført efter tegning af Mogens Koch (s. 2233). NE fot. 1991. - *Organ from 1945. Mogens Koch designed the organ case.*

Kgs. Lyngby. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Nasat 2 2/3', Mixtur IV; indførings- og annulleringstrin for Mixtur. Positiv: Quintatøn 8', Rørflojtte 4', Oktav 2', Quint 1 1/3'. Pedal: Subbas 16'. Mekanisk aktion; sløjfevindlader. Tegnet af Mogens Koch. Orgelfacaden er af ubehandlet eg, og har prospektpiber af zink og tinlegering. I skibets vestre fag, indbygget i bueåbningen til nordkapellet, foran hvilken facaden folder sig ud. †*Orgel* (sml. fig. 41), o. 1899,¹⁶ bygget af Joh. P. Andresen & Co., Ringkøbing. Mekanisk aktion, keglevindlade. Flyttedes til Vind kirke (Ringkøbing amt) hvor det var i brug indtil 1974. Placering som nuværende orgel.

Salmenummertavler (sml. fig. 23 og 41), fra 18-1900'rne, med vandret profilliste foroven og

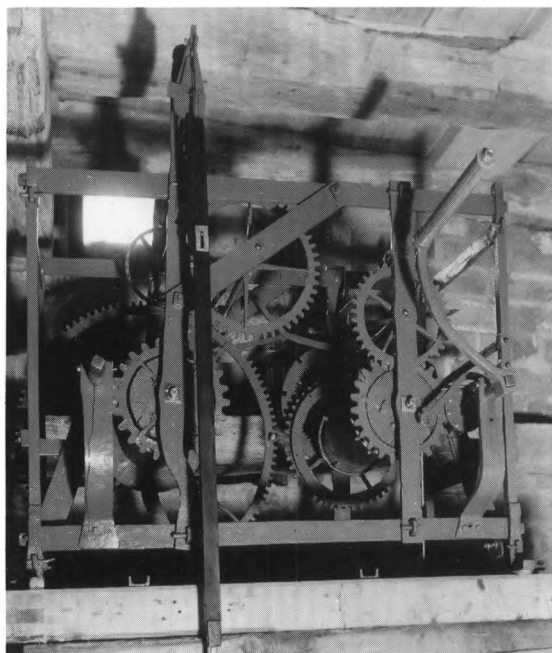
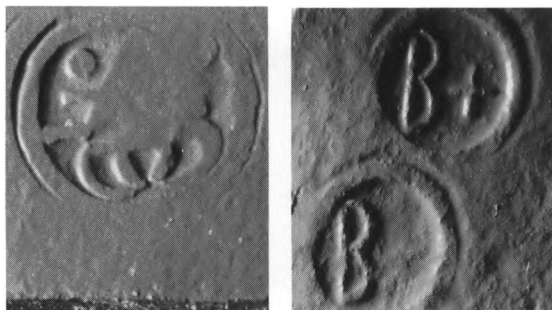


Fig. 45a-b. Tårnur, formodentlig fra 1700'rne. a. Helhed. b. Jernstemplers (s. 2234). HS fot. 1990. - a-b. Tower clock, probably 18th century. a. In its entirety. b. Marks.



forneden, desuden delt af enklere lister. Tidligere med brikker hvorpå malede tal, nu med søm til metalnumre.⁹⁹ Lysegrå med mørkere grå lister. To tavler uden vandrette »delelister« hæn- ger i tårnets mellemstokværk. På ældre fotografi (i Trundholm lokalhistoriske arkiv) ses *†tavle* med buetunge foroven og hvidmalet fraktur: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«.

Præsterækketavle, fra 1945, efter forslag af ma- ler Hans Rasmussen, Fåborg. På nordvæggen i tårnrummet.

Belysningen består af lampetter fra 1961. I sa- kristiet hænger to PH-lamper. Tre hjulkroner,

fra 1909, da der blev indlagt elektricitet,¹⁶ opbe- vares i tårnets mellemstokværk.

Kirkeskib, ophængt 1943, firmastet fuldskip »Hertuginde af Aalborg«, bygget af elev på Livø og skænket af inspektør Jensen samme sted.¹⁰⁰ I tårnrummet.

Ligbåre, 17-1800'rne, med glat ramme og ud- savede ben, 370 cm lang. I tårnets mellemstok- værk.

Tårnur (fig. 45a), formodentlig fra 1700'rne, døgnværk med timeslagværk anbragt side om side i smedjersramme samlet med kiler (højde 82 cm, længde 105 cm, bredde 51 cm). I jern- rammen flere stempler (fig. 45b). Begge værker har trævalser med hesteskoformede spærhager og optræksudveksling parallelt med valsernes aksler. Blylodder. Stokkedrev i hele værket. Konventionel udløsning af slagværk ved to stif- ter på fælgen af valsehjulet, hvis diameter er usædvanlig, 65 cm, mens slagværkets valsehjul kun er 34 cm. Gangværket har mellemhjul for- skudt for de øvrige aksler. Stiftgang. Oprindelig har der kun været én aksel i ganghjulet, derfor den store diameter på valsehjulet. Tidligere var der hagegang. Spor af det oprindelige arrange- ment ses på rammen. Træpendul med linse. Slagværket har seks hammerløfteruller med blindfælg. Vindfang med spærkegle og fjeder. Nyere transmission med viserværk. Urværket står på høj træstol. Værket istandsat 1903, 1906¹⁶ og senest 1990 ved Søren Frausing. Urhuset, helt fornyet, på en repos øverst i mellemstok- værket mod murens vestside. Kvadratisk ur- skive med romertal.

Tårnur nævnes tidligst 1734, da forfaldent og ubrugeligt,¹⁰¹ men 1755 fungerede det igen.⁶³ 1798 var uret atter ubrugeligt,²⁰ og 1799 giver Schmidt tilbud på et nyt ur for 160 rdl.¹⁰² Også 1842 ønsker man for 300 rdl. at få et nyt ur.²⁵ Det er nu ikke muligt at jävnføre oplysningerne fra regnskaberne med det eksisterende urværk.

Klokker. 1) (Fig. 46) 1605, støbt af Borchart Quellichmeyer, tv. 121 cm. Om halsen relief- versaler: »Verbvm domini manet in æternvm. Goes mich Borchardt Gellgiesser anno 1605«. Indskriften flankeres af profilister og enkle bue- friser som i f. eks. Søstrup og Raklev.¹⁰³



Fig. 46-47. Klokker. 46. Nr. 1, fra 1605, støbt af Borchart Quellichmeyer (s. 2234). 47. Nr. 2, støbt 1649 af Jørgen Hansen (s. 2235). LL fot. 1982. - *Bells. 46. No. 1. Cast in 1605 by Borchart Quellichmeyer. 47. No. 2. Cast in 1649 by Jørgen Hansen.*

2) (Fig. 47) 1649, støbt af Jørgen Hansen. Tvm. 118 cm. Om halsen indskrift med reliefversaler i fire linjer: »Anno 1649 lod ærlig og welbivrdig Mand Her Christopher Wrne til Aesmarck Ridder Danmarckis Rigis Canseller Raad og Kongl. Maystit Befalningsmand paa Dragsholm Slot omstøbe denne Klocke till Wigs Kiercke same Tid Sognepræst H(r). Hans Hansøn, Dinis Andersøn Stietschriwer Kierckeverger Anders Ibsen i Kielstrvp Iens Andersøn i Wig«. Indskriften indrammes af friser, den øvre bestående af medaljoner hvori masker, den nedre en buefrise med liljer. På klokkelegemet ses Frederik 3.s kronede monogram i laurbærkrans med omskriften: »Dominus providebit« flankeret af årstallet 1649 og på modstående side et skjold med en klokke¹⁰⁴ og initialerne IHS for støberen Jørgen Hansen.¹⁰⁵ Hankene har masker. - Begge klokker hænger i vuggebom fra 1990.

*Klokke, støbt 1550, hænger i Egebjerg, se s. 2315.

Klokkestol, formentlig fra o. 1500, af eg, med fornyelser af fyr, antagelig fra 1827.¹⁰⁶ Under klokkerne er der skråbånd og til siderne tre skråstivere. I to huller i nordvæggen, umiddelbart

over det ældste tårns murkrone, sidder to stykker træ (fig. 54), som efter deres form kan være det øverste af to af de skråbånd, som senere udskiftedes. Stykkerne er ved dendrokronologisk undersøgelse dateret til 1490'erne.

GRAVMINDER

Gravsten. O. 1795. [Jomfru Jette Blechingberg, *19. aug. 17??, †10. dec. 1795, datter af sognepræsten i Egebjerg og forlovet med] Hans F[ri]boe Garde, [præst til S. Ib og S. Jørgensbjerg ved Roskilde].¹⁰⁷ Sandsten, 195 x 125 cm, hvis næsten udslidte indskrift med fordybet kursiv har dækket hele fladen. I hjørnerne og på langsidernes midte rosetter. En rektangulær fordybning foroven rummer en lille laurbærkranset oval, hvis indskrift ligeledes er gået tabt. 1874 og 1918 på kirkegården, mellem sakristi og nordkapel, hvor den endnu befinder sig, op ad sakristiets vestmur.

†Begravelser. Spor af begravelser i kirken er påvist 1944, hvor man i tårnets gulv fandt rester af en kiste. Endvidere stødte man i forbindelse med gulvundersøgelsen 1960, trods dennes begrænsning til de øverste fyldlag, bl.a. på en be-



Fig. 48. Kirkegårdsmonument nr. 2, fra 1860 over husmand Ole Nielsen Vig, †1868, og hans hustru, †1860 (s. 2236). NE fot. 1990. - *Churchyard monument no. 2, from 1860, marking the grave of smallholder Ole Nielsen Vig, †1868, and his wife, †1860.*

gravelse under det romanske gulvniveau.¹⁰⁸

1755 omtales en *åben begravelse* i sakristiets gulv for kirkepatronen og hans familie. De deri stående tre *kister* bar *kisteplader* med inskriptioner samt våbener: På nr. 1 og 2 tre stjerner og en vildmand, på nr. 3 en hånd holdende en slange.¹⁰⁹

1) 1722. Jomfru Wibeche Margarethe Wildenrath, *9. marts 1707, †4. aug. 1722.

2) 1723. Christian Wildenrath, kgl. majestæts kancelliassessor, herre til Annabierg og Ellinge Gaarde, født 1671 i Bergen i Norge af anseelig familie, opfødt til hans 16 år i hans forældres hus, forsøgt i fremmede lande ved nogle års rejse gennem Holland, Tyskland, Polen og Preussen, ført derefter af Gud og lykken til Lolland, gift første gang 22. juli 1693 med Dorothea Schow til Havreløkke Gaard, fordum Lave Bildes enkefrue, som efter seks års ægteskab døde uden arvinger. Anden gang gift 22. juni 1706 med jomfru Vibeke Margaretha Welding (jfr. nr. 3), eneste datter af Henrich Welding til Edelgave, blev fader til fire ønskelige børn, af hvilke to sønner og én datter efterlever, †28. april 1723,¹¹⁰ 51 år og 5 mdr. gammel. Gravvers.

3) 1744. Wibeche Margareta Welding til Ellinge og Annabierggaard, *20. febr. 1691, †26. marts 1744, moder til seks børn af to ægteska-

ber, først med kancelliassessor Christian Wildenrath (jfr. nr. 2), så med efterlevende kommerceråd Peder Schwane, begge til Annabierg og Ellinge Gaard. Gravvers.

Kirkegårdsmonument. 1) O. 1843. Niels Giølbye, sognepræst til Viig og Asmindrup, *16. febr. 1782, †4. aug. 1843. Sandsten, 170 x 77 cm, hvis indskrift er anført med fordybede versaler i et rektangulært felt, der foroven afsluttes af en rundbue. Lå 1982 på jorden ud for skibets nordmur, nu opsat på nordkappellets østmur.

2) (Fig. 48) 1860. Over »ONSW«, for Ole Nielsen Vig, husmand, *12. marts 1777 (†15. juni 1868), og hans hustru, *9. aug. 1778, †1860. Det særprægede monument af grå granit, 90 x 47 cm, er udformet som en flad, opretstående stele med stærkt svungne sider og et trekantet topstykke, i hvis hjørner er fastgjort to små jernspir. På den ene side er indhugget et hjerte, hvorover et fremhævet skriftbånd med hustruens fødselsår i fordybede versaler. På fodstykket af rød granit læses »1860«. Den anden side bærer et indridset kors, kronet af et vandret felt med ægtemandens fødselsår med tilsvarende typer samt på fodstykket hans initialer. Monumentets



Fig. 49. Kirkegårdsmonument nr. 3, over læge Erling Rump, †1980 (s. 2237). HJ fot. 1982. - *Churchyard monument no. 3, marking the grave of Dr. Erling Rump, †1980.*

udførelse taget i betragtning og dets manglende angivelse af Ole Niensens dødsår, gør det rimeligt at formode, at han selv har udhugget det i forbindelse med hustruens død.¹¹¹ På gravstedet vest for tårnet.

2) (Fig. 49) o. 1980. Læge Erling Rump, *1909, †1980. Af granit, med glatpoleret forside, hvorpå en gengivelse af indskriften på den romanske font i Øster Hornum (Sl. 36,10): »Qvoniā apvd te est fons vite, et in lvmine tvo videbim(us) lvm(en)« (thi hos dig er livet kilde, i dit lys skuer vi lys!);¹¹² fordybede versaler. Nord for kirken.

På kirkegården findes øst og nordøst for kirken tre *støbejernsgitre*, hver i forskellig udførelse.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.3-20. 1782-1804. Kommunerede kgl. resolutioner med bilag. - Bygningsadm. 245.414-16. 1782-1827. Beregninger og overslag over bygningsarbejde. - 245.91-121. 1782-1840. Journaler. -245.159-399. 1782-1840. Journalsager. - Landbrugsmin. Domænekontoret. Bygningsdomænejournalsager. 1852, 1853. - Ved embedet. Synsprot. 1862-19(82). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetning til Oldsagskommissionen 1808. Indberetninger ved J. H. Bang 1839 (altertavle), J. B. Løffler 1874 (bygning og inventar), J. Magnus-Petersen 1893 og 1894 (krucifiks), P. Nørnlund 1918 (bygning), M. Mackeprang og [E. Zahle] 1918 (inventar og gravminder), C. G. Schultz 1929 (korsoklen), Christian Petersen 1944 (kalkmalerier), Hugo Johannsen 1982 (bygning), Marie-Louise Jørgensen og Birgitte Skov 1982 (inventar og gravminder), Mogens Larsen 1984 (altertavlen), Niels Bonde 1990 (dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra tårn). - Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar ved Marie-Louise Jørgensen og gravminder ved Lars Grambye. Redaktionen afsluttet 1990.

Tegninger. NM2. Tegning af krucifiks ved J. Magnus-Petersen 1893. - Plan og to opmålinger af korsokkel ved C. G. Schultz 1929. - Vinduesspor på korets nordvæg (ved Christian Petersen) 1944. - Udgravningsplan ved Aage Roussel 1960. - Stolestadeplan 1952 med udgravning i skibets vestende 1960 ved Mogens Kochs tegnestue. - Skitse af dør og vindue i nordkapel (Christian Petersen) 1961. - Rekonstruktionstegning af opr. gulvindretning ved Olaf Olsen og Morten Aaman Sørensen 1966. - Planer og snit af

tårn ved Karl Sørensen og Leif Bahn 1986 (tryk). - Opmålinger af tårn, tømmerstykker og skibets østgavl ved Peter Kristiansen 1990-91. - *Kunstakademiets Bibliotek*. Situationsplan, grundplan, snit og facader ved Hans Frederiksen og Jørgen Bo 1940; tre akvareller af kirkens ydre og indre ved samme.

Notebøger. NM2. C. G. Schultz LXVII, 46-55.

¹ Roskildebispens jordebog s. 161.

² Landebogen s. 140.

³ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedr. kirker og sognekald.

⁴ 1755 siges kirken at være en gammel præbendekirke, »som har tilforn ligget til Københavns universitet og været en af professoribus theologiae pro officio tillagt«, jfr. note 63.

⁵ Kronens Skøder II, 398.

⁶ Kronens Skøder III, 289f. Ved kgl. befaling af 4. aug. 1688 var præsterne i Fårevejle tillagt årlig 1 pd. rug og 1 pd. byg af kirketienden, mens kongen 15. juni 1689 bevilgede kapellanen i Ringsted 16 rdl. til husleje. Ordningen stadfæstedes endnu 1705, jfr. RA. Rtk. Sjællands stifts renteskriverkontor. 2243. 281. 1700, 1702, 1705. Specifikation over konge- og kirketiender.

⁷ LA. Bispearkivet. Ars hrd. 1672-1820.

⁸ Ved auktionsavertissement 1762 siges patronats- og kaldsret at høre til Annebjerggård, jfr. RA. TopSaml. Sager på papir. Ved auktion 1776 over kgl. gods anføres kirken som hørende til Kielstrup hovedgård i Vig sogn, men blev ikke solgt, jfr. RA. Rtk. 2422.616. Kommissionsakter samt trykte specifikationer og konditioner til auktionen over kgl. gods i Ods hrd. 1776.

⁹ RA. DaKanc. F47. Indb. fra gejstligheden om kirkernes tilstand.

¹⁰ Således var den 1871 fortsat domænekirke, jfr. note 15.

¹¹ LA. Skippinge og Ods hrdr.s provsti. 1824-36, 1831-44, 1844-61, 1862-75. Synsforretningsprot.

¹² NM6. Fundprot. 2701; endvidere Jørgen Steen Jensen: Mønter fra kirkegulvene i det gamle Holbæk amt, i ÅrbHolbæk 1976, s. 124.

¹³ NM2. Inv. nr. D630-648/1961. Af bogspænderne (D 634-35) havde det ene form som en musling, det andet forestillede David med harpen.

¹⁴ 1829 anvistes 300 rdl. til murermester H. Jensen og tømrermester P. Kielsen som forskud på forrige års arbejde ved kirkegårdens udvidelse, jfr. note 72. Sammenligner man landsbyplanen fra 1786 (fig. 3), med 1800'ernes matrikelkort (fig. 4) synes det mest nærliggende at tænke sig den nævnte udvidelse i syd, hvor jordlodderne reguleredes efter landsbyens udflytning, hvorimod kirkegårdens grænser mod nord og vest længe havde ligget fast og respekteret henholdsvis Nykøbingvejen og gadekæret.

¹⁵ RA. Landbrugsmin. Domænekontoret. Div. sager. 1856-66 og 1867-72.

¹⁶ Ved embedet. Synsprot. 1862-19(82).

¹⁷ Reparation af ringmuren nævnes tidligst 1700, jfr. note 50. Fra 1800'rne må fremhæves følgende mere specificerede arbejder: 1816 repareredes 16 alen nedfalden mur samt hele murens tag, jfr. RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.152-56. 1804-26. Kopiregninger. 1856 ønskes 46 alen ringmur nedbrudt og opsat påny, 1860 registreres overslag over genopførelse af nedfalden ringmur, 1864 var 37 alen mur opført ved søndre side og 1865 20 alen på østsiden, jfr. note 15.

¹⁸ Tilsvarende nicher kendes bl.a. fra nabokirken i Egebjerg, hvor andre paralleller er anført. Fænomenet ansås tidligere for at være af fortifikatorisk betydning, jfr. Johan Lange: Værn og våben i kirker og klostre, 1971, s. 62.

¹⁹ RA. Rtk. Bygningsadm. 245.414-16. 1782-1827. Beregninger og overslag over bygningsarbejde.

²⁰ RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.155-51. 1782-1826. Journalsager.

²¹ Ligkapellet er endvidere angivet på plan over kirkegård 1940 ved Hans Frederiksen og Jørgen Bo samt gengivet i akvarel af indgangspartiet ved førstnævnte. Kunsthøjens Bibliotek.

²² Jfr. note 16. Nødtøftshuset er indtegnet på kirkegårdsplanen fra 1940, jfr. note 21.

²³ Husene er indtegnet på et matrikelkort fra 1860 (kopi i Danmarks Kirkers arkivalieudskrifter), og senest på kirkegårdsplanen fra 1940 foruden på en hermed sammenhørende akvarel (note 21).

²⁴ I forbindelse med indretning af annekskirkegården nedrev man på de tre sider et gammelt stendige, hvis materialer utvivlsomt er genbenyttet i kløvstensmuren, jfr. note 15.

²⁵ RA. Rtk. Bygningsadm. 245.159-399. 1782-1840. Journalsager.

²⁶ Oplysningen om begravelsen og den mulige trækirke stammer fra Olaf Olsens brev til provst Chr. Petersen, dateret 5. juli 1961.

²⁷ Ifølge C. G. Schultz, der målte kirkens grundplan 1929 og samtidig undersøgte korets bevarede sokkel, måler skibets vestvæg indvendig 6,90 m og nordvæggen tilsvarende 13,82 m. I analogi med adskillige landsbykirker fra romansk tid kan det forsvundne tårn da have haft plan som et kvadrat, hvis udvendige sider svarede til skibets indvendige bredde, sml. f. eks. Skibby (DK. Frborg. s. 2644).

²⁸ Ved det første ordinære syn 1862 efter kirkesynsloven siges indgangsdøren fra våbenhuset til skibet at være »smal og simpel«, hvorfor en bredere og »smagfuldere« dør ønskes anbragt, jfr. note 16.

²⁹ Jfr. DK. Sorø s. 1222, DK. Kbh. Amt s. 2202.

³⁰ Som paralleleksempler kan nævnes Sønder Dalby og Allerslev (DK. Præstø s. 575 og 898).

³¹ At marksten er genanvendt i et ikke helt ubetyde-

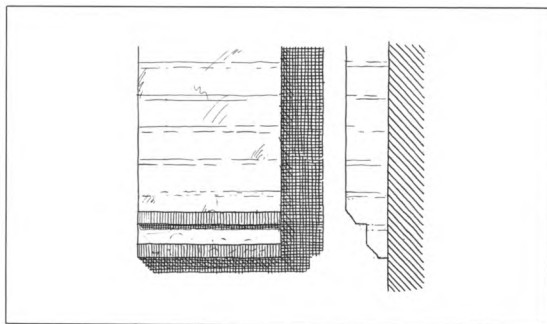


Fig. 50. †Murfremspring på indersiden af sakristiets vestgavl (s. 2215). 1:25. Målt og tegnet af C. G. Schultz 1929. — †Wall projection on the inner face of the west gable of the sacristy.

ligt omfang, fremgår bl.a. af regnskaberne fra 1838, da man i forbindelse med indsætning af et vindue i korets nordside, betegnede murværket som værende »mest af kampesten«, jfr. note 58. Indirekte siges det samme i provst Chr. Petersens indberetning (1944), når han udtrykkeligt understreger, at det romanske vindue sammesteds (sml. fig. 11) havde »munkestensindfætning«.

³² Soklen undersøgt omhyggeligt 1929 af arkitekt C. G. Schultz, der finder en nøje parallel i Søborg (DK. Frborg. s. 1103), hvis sokkelprofil han gengiver ved siden af Vigs på tegningen i Nationalmuseet. Profilet fig. 10a konstaterede han kun bevaret på et sted, herudover var til det rundede skifte benyttet en afvigende sten (fig. 10b), som Schultz mente hidrørte fra en reparation.

³³ Vangen, der ikke længere er synlig, har snarest sidet over kordørens vestre karm, hvor der spores en revne. Af samme opfattelse er C. G. Schultz, jfr. notebog LXVII, s. 55.

³⁴ Jfr. f.eks. koret i Kallehave (DK. Præstø s. 949) og i Taarnborg (DK. Sorø s. 770).

³⁵ Tilsvarende disposition kendes fra andre klokkestokværk i sjællandske tårne, f.eks. Lille Fuglede og Jorløse (s. 1641 og 1964f.).

³⁶ Jfr. f.eks. skibet i Butterup, tårnet i Årby (s. 61, 1452) og våbenhuset i Hørve (Ods hrd.). I Reerslev og Viskinge (s. 963, 1862), hvor skibet har fået tinde-smykkede gavlkamme, ses, at skråsiderne afdækkes med kopper. Dette har også været tilfældet i Vig, hvorimod der tilsyneladende ikke som i de to anførte paralleleksempler har været indfældet løbere vinkelret på kammens skråsider.

³⁷ Jfr. Poul Nørlunds beskrivelse 1918 og grundplan ved C. G. Schultz 1929.

³⁸ Afvigende udformning af de vestre hjørnepiller, f.eks. en nedre fortykkelse og manglende kragbånd, skyldes i flere tilfælde med sikkerhed hensynet til et tømret pulpitur, jfr. f.eks. Viskinge (s. 1861).

³⁹ Forhøjelsen af lugen udtrykker sig endvidere ved en opmuring af bunden. Det er sandsynligt, at denne ændring er sket som følge af arkadegennebmrydning til kapellet.

⁴⁰ Endnu 1951 stod skibets og korets kamtakker med en sekundær afdækning af bly, som i henhold til beslutning 1946 skulle genopmures, førend munke- og nonnetegl kunne oplægges, jfr. note 16 samt NM2. korrespondancearkiv.

⁴¹ Jfr. f.eks. Kvanløse (s. 115 og eksemplerne opregnet i note 25). Flertallet af disse har tøndehvælv; dog ses almindelige krydshvælv også benyttet, f.eks. i Ubby (s. 1556).

⁴² Åbningen af den aftrappede niche måler 42 x 30 cm, er 15 cm dyb og bunden sidder 155 cm over gulv; de tilsvarende mål for den østre niche er: 40 x 19 cm, 30 cm og 175 cm.

⁴³ 1861 ønskedes trappen mellem kor og sakristi fordybet, så man kunne undgå at støde hovedet mod karmen, jfr. note 15.

⁴⁴ I sin indberetning 1874 anfører Löffler, at der i »nyeste tid«, d.e. 1860'erne, er indsat store spidsbuede vinduer i hele kirken, »ligesom triumfbuen er om-muret og afsluttet med en spidsbue«. Indsætningen af vinduerne er dokumenteret i kildematerialet, som imidlertid ikke omtaler ændringen af korbuen.

⁴⁵ Jfr. note 63. Også ved kirkens beskrivelse 1862 anføres tilbygningen som materialhus, jfr. note 16.

⁴⁶ Paralleller til et sådant diminutivt gavlvindue i våbenhuse kendes i enkelte tilfælde, f.eks. Mørkøv (s. 775) eller Hemmeshøj (DK. Sorø s. 747).

⁴⁷ Jfr. eksempler opregnet i beskrivelsen af Fløjby (note 32, s. 2186).

⁴⁸ Poul Nørlund anfører i sin beskrivelse 1918, at syd-muren indvendig rummer et vandret skel, hvorover stenene synes mindre medtagne af ydre påvirkning etc. På den anden side er der ikke på skibets sydmur mod loftsrummet det mindste spor efter tagryggen af en lavere forgænger, således som tilfældet er for det nordre våbenhus' vedkommende.

⁴⁹ 1860 hedder det om indgangsdøren til våbenhuset, at den er »for lav og for smal« og bør fornyes, jfr. note 59. - Henstillingen gentages 1862, jfr. note 16.

⁵⁰ RA. DaKanc. D19. 1699-1771. Koncepter og indlæg til Sjællandske registre.

⁵¹ I 1820'rne bevilgedes penge til tårnets istandsættelse, jfr. note 19, og 1866 repareredes en stor revne i tårnets vestmur, fra nederst til øverst, jfr. note 15. Sidstnævnte var 1906 fortsat til gene, jfr. note 16, og problemet er først endeligt afhjulpel ved en gennemgribende reparation i 1989.

⁵² Jfr. RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.3-20. 1782-1804. Kommunicerede kgl. resolutioner m. bilag, noterne 102 og 20 samt RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.152-56. 1804-26. Kopiregninger.

⁵³ 1868 fik arkitekt C. Otto, hvis medvirken bl.a. er

dokumenteret i Højby (s. 2134) betaling for rejser og opmålinger i Vig og Egebjerg kirker, jfr. note 15.

⁵⁴ Jfr. Olaf Olsen: Rumindretningen i romanske landsbykirker, i KirkehistSaml., 7. rk., 6, 1965-68, s. 246f.

⁵⁵ Jfr. Olsen (s. 247f.); endvidere Butterup, Soderup og Højby (s. 61, 280 og 2136).

⁵⁶ I kirkens beskrivelse 1862 omtales to jernvinduer (jfr. note 16), formentlig de samme som opregnes i et overslag af 9. april dette år. 1863 nævnes et »nyt vindue under tårnet«, d.e. i tårnrummet, som formentlig først indsattes et par år senere, idet man 1865 bevilgede penge til »fem fag nye, spidsbuede, støbte jernvinduer«, jfr. note 15.

⁵⁷ 1817 meddelte bygningsinspektør Meyn, at der var opmuret syv karme og indsat to fag nye vinduer. I en redegørelse to år senere er fornyelserne mere specificeret: der behøvedes nu et stort (4 alen og 3 tommer x

2 og en kvart alen) samt to mindre (3 og trekvart alen x 1 alen og 10 tommer) med øvre buer af egetræ samt 112 stk. »ordinaire« ruder, jfr. note 20. - Vedr. op-lukkelige trævinduer fra tiden o. 1800-1850, se f.eks. Kvanløse, Soderup, Hagested og Gierslev (s. 116, 283, 532 og 1127).

⁵⁸ Da man gennembrød muren fandtes denne i hovedsagen at være af kampesten, jfr. note 25.

⁵⁹ RA. Kultusmin. 1. Dep. 1848-1916. Journalsager.

⁶⁰ Ingen af de boreprøver, som udtoges fra tagværket, havde bevaret splintved. Til gengæld harmonerede deres årringskurve fint med et løstliggende bjælkestykke med splint. Den yngste årring kunne her dateres til 1486, og tømmeret skønnedes fældet 1496, jfr. rapport ved Niels Bonde 1990.

⁶¹ Nævnte år bevilgedes et nyt tagværk; dog forbrug af en del ældre tømmer, jfr. note 15.

⁶² Sømrester på ydersiden af skibets oprindelige markstensgavl (jfr. fig. 15) viser, at det romanske kor også har været blytækket.

⁶³ LA. Ods hrds. provsti. 1615-1808. Bog over Ods hrd.

⁶⁴ Jfr. noterne 15 og 19. Det gamle bly solgtes ved en auktion på Børsen i København, hvilket fremgår af, at sognepræst Rørdam i Kalundborg 27. jan. forespurgt om udfaldet, efter at have læst om salget af et betydeligt kvantum bly fra Vig kirke, jfr. LA. Kalundborg rådstuearkiv. De offentlige stiftseisers kopibog. 1820-28.

⁶⁵ I beskrivelsen 1874 siges kirken at være »overstrøget med en lys cementfarve«, og ved synet 1904 ønskedes kirken »kalkfarvet udvendig med gul farve, som den tidligere har haft«, jfr. note 16. En anden af domænekirkerne, Rørvig (s. 2068), står fortfarende med en sådan gulkalkning.

⁶⁶ Sml. f. eks. indvielseskers i Røsnæs (s. 1358).

⁶⁷ Jfr. noterne 11 og 15.

⁶⁸ S. 1834 og DK. Sorø s. 716 med fig. 6 samt DK.



Fig. 51. Stempler under den stjålne alterkalks fod, sml. fig. 27. Mestermærke for Anton Michelsen, Københavnsmærke, årstalsmærke (18)53 og guardeinmærke for Reimer Hinnerup (s. 2223). LL fot. 1982. - *Mark and hallmarks underneath the stolen chalice, cf. fig. 21. Master's mark of Anton Michelsen, Copenhagen mark, year (18)53 and assay mark of Reimer Hinnerup.*

Kbh. Amt s. 199 med fig. 24-27. Jfr. i øvrigt Chr. Axel Jensen: Lorents Jørgensen, Billedsnider, i Årb-Holbæk, 1910, s. 5-20 og samme: Snedkere s. 103-08 og 114. Om Lorentz Jørgensens forhold til Hans Gudewerth, se Anne J. Christiansen: Egernførdes billedskærere. Hans Gudewerdt den Yngre og hans svend i Danmark, i Egernførde Bys Historie, red. Harald

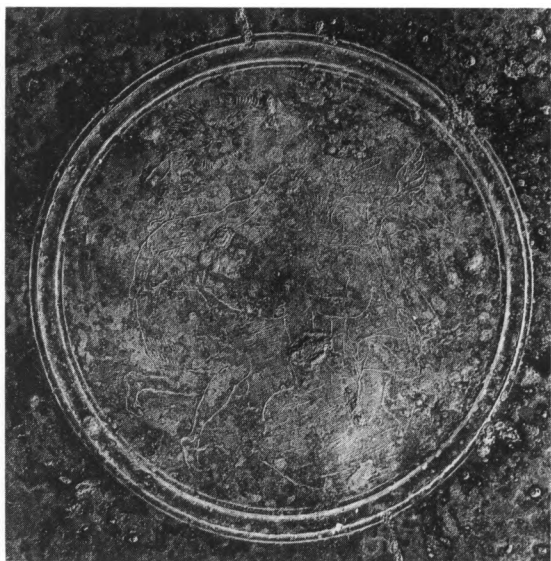


Fig. 52. Jesu dåb. Graveret fremstilling i bunden af dåbsfad nr. 1 fra o. 1630 (s. 2225). LL fot. 1982. - *The Baptism of Christ. Engraved representation in the centre of the baptismal dish no. 1 from c. 1630.*

Jørgensen, O. M. Olesen og Frants Thygesen, Flensborg 1980, s. 71-93. Sml. også Louise Lillie: Prædikestolen i Højby kirke - og om forholdet mellem kunstner, lensmand og gejstlig, i Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn, Herning 1990, s. 189-98.

⁶⁹ Ifølge konservatorberetning var venstre underarm løs og kunne bevæges op og ned, sml. en Helligåndsdue under fontehimlen fra o. 1650 i Gosmer (DK. Århus s. 2771, fig. 32-33), som ved hjælp af en mekanisk fjederkonstruktion indvendig i duen kan bevæge vingerne op og ned.

⁷⁰ Jfr. skrivelse af 2. febr. 1839. Bang skrev 11. febr., at tavlen efter hans skøn var uden al værd.

⁷¹ RA. Landbrugsmin. Domænekontoret. Bygningsdomænejournalsager. 1852, 1853.

⁷² RA. Rtk. Bygningsadm. 245.91-121. 1782-1840. Journaler.

⁷³ Mariane Holm var gift med Henrich Schrader Holm, søn af sølvsmeden Andreas Holm, hvis værksted på Nikolaj Plads i København videreførtes først af sønnen og efter hans død 1829 af svigerdatteren, jfr. Bo Bramsen: Andreas Holm. En københavnsk sølvsmed 1735-71-1812, 1976.

⁷⁴ Jfr. note 71. Ved skrivelse 29. okt. 1852 fik Odsherreds amtstue meddelelse fra Kbh., at der i sagen mod forbedringshusfangen Niels Frederiksen Hjembæk ikke var kommet noget frem om Vigs vasa sacra.

⁷⁵ Annekskirken i Nørre Asminderup havde fået ny æske 1825, hvilket forklarer, at den ikke overførtes hertil sammen med kalken.

⁷⁶ Laurits Grün: Danske Guld- og Sølvsmedes Stempler og Mærker indtil 1943, 1943.

⁷⁷ Jørgen Victor Bloch var præst i Lønborg og Egvad (Ringkøbing amt) fra 1838 til 1855. 1868 kom han til Vig og Nørre Asminderup.

⁷⁸ 1839 indgik køb af en større og en mindre porcelænsalterkande i beregningerne over årets udgifter, jfr. note 25.

⁷⁹ S. 723, 763, 1598 og DK. Maribo s. 223, fig. 14.

⁸⁰ Dateringen bygger på iagttagelser af Hiltrud Westermann-Angerhausen, jfr. notat fra 1978 i Nationalmuseet.

⁸¹ Sml. Tage E. Christiansen: Røgelsekar fra Viborg, i Fra Viborg amt 1970, s. 30-51.

⁸² Jfr. Mackeprang: Døbefonte s. 86 og 405.

⁸³ Jfr. noterne 25 og 11.

⁸⁴ Jfr. Poul Halkjær Kristensen: Danske tinmærker ved Holger Rasmussen, 1983, s. 53.

⁸⁵ Jfr. s. 642f.

⁸⁶ DK. Sorø s. 454 med fig. 15, DK. Kbh. Amt s. 988, fig. 12, s. 1119, fig. 11-12 og s. 1160. Af disse er Kildebrønde og Rorup kun henholdsvis 55 og 75 cm høje. Sml. også Kunsthistorisk oversigt, DK. Sorø s. 1243 og DK. Kbh. Amt s. 2250. Se også Beckett: DaKunst II, 183 med fig. 239.



Fig. 53. Degnestolens forside (s. 2230). Bagved, op ad sydvæggen ses gangbro, måske en del af tidligere pulpitur eller panel fra prædikestolens mulige opstilling som lektorieprædikestol, sml. fig. 40 (s. 2229). Hude fot. 1904. - *Front of the parish clerk's pew. Behind, abutting the south wall, can be seen the pulpit gallery, possibly part of an older gallery or panel from the time when perhaps the pulpit was built into the rood loft.*

⁸⁷ Jfr. note 59. At kilden anfører skibets nordvæg, skyldes antagelig, at koret regnes for at være på ét fag.

⁸⁸ Sml. Marie-Louise Jørgensen: Lektorieprædikestole i Østdanmark, i Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller, 1983, s. 89-107.

⁸⁹ DK. Frborg. s. 2496 med fig. 14.

⁹⁰ S. 2165f. med fig. 61-64 og fig. 93. Lignende genanvendelse af pulpitur synes også at have fundet sted i Kundby, hvor panelet beklageligvis også er nedtaget i nyere tid (s. 645f.).

⁹¹ Olaf Olsen i KirkehistSaml. s. 246 med henvisning til M. Mackeprang: Jyske Granitportaler, 1948, s. 2f.

⁹² Sml. Rikard Holmberg: Kyrkobyggnad, kult och samhälle, Stockholm 1990, s. 31 og Henrik Græbe, Birgit Als Hansen og Hans Stiesdal: Gundsømagle kirke. En bygningshistorisk undersøgelse, i NMarb. 1990, s. 141-56.

⁹³ Se Chr. Axel Jensen: Lorents Jørgensen Billedsnider, i ÅrbHolbæk, 1910, s. 5-20, især s. 14 og samme: Snedkere, s. 114 med kronologisk oversigt over Lorents Jørgensens arbejder.

⁹⁴ Brevet ligger i NM2, under Ribe domkirke.

⁹⁵ Jfr. noterne 16 og 59.

⁹⁶ RA. Lensrgsk. Dragsholm len. 1615-16.

⁹⁷ Ole Rostock takkes for oplysning om, at der i Rigsarkivet findes et segl med navnet Tausan, men desværre uden datering eller nogen anden form for yderligere oplysninger. Det minder om pengetavlen, men er ikke identisk.

⁹⁸ Jfr. note 63, hvor der står: Billeder er ikke andre end et krucifiks af træ i kordøren og de 12 apostle, som står malet på pulpituret og prædikestolen. Pastor Bech skriver 1808 til Commissionen for Oldsagers Opbevaring: De 12 apostle var malede på prædikestolen og pulpituret.

⁹⁹ 1922 skulle nummerpladerne til tavlerne males op. Sml. fotografi fra 1904.

¹⁰⁰ Henningsen: Kirkeskibe Holbæk.

¹⁰¹ LA. Stiftøvrighedsarkivet. 1730-34. En del kirkesyn m.m.

Fig. 54. To tømmerstykker, dendrokronologisk daterede til 1490'erne og muligvis oprindelig tilhørende klokkestolen (s. 2235). Nu indsat i tårnets nordvæg over det ældste tårns murkrone (sml. fig. 13 og 14). NE fot. 1991. - *Two pieces of timber, dated by dendrochronology to the 1490s and presumably originally part of the bell frame. Now inserted in the north wall of the tower directly above the wall crown of the earliest tower, cf. figs. 13 and 14.*



¹⁰² RA. Rtk. Bygningskontoret. 244.66-84. 1782-1826. Journaler.

¹⁰³ S. 176 og 1398 med fig. 31.

¹⁰⁴ Sml. Vemmelev (DK. Sorø s. 742) og eksempelvis Skamstrup $\dagger$ klokke (s. 841 med fig. 35).

¹⁰⁵ Om ham se Vibeke Michelsen: Jørgen Hansen klokkestøber i Århus og Kalundborg, i Arv og Eje 1983-84, 1985, s. 83-103.

¹⁰⁶ 1826 var klokkestolen ikke forrådnat, men trængte til istandsættelse, jfr. note 25.

¹⁰⁷ Indskriften suppleret efter indb. ved J. B. Løffler 1874.

¹⁰⁸ Jfr. korrespondance i NM2. Sml. Olsen (note 54) s. 235-58.

¹⁰⁹ Indskrifterne er gengivet i en kirkebeskrivelse

1755, jfr. note 63. De findes med enkelte afvigelser gentaget i en præsteindb. 1758 ved H. I. Garde, jfr. LA. Bispearkivet. 1758-59. Hist. efterretn. til Hofm-Fund.

¹¹⁰ I kilderne angives fejlagtigt dødsåret 1733. Sml. Chr. Mikkelsen: Højby sogn, 1960, s. 74f.

¹¹¹ Jfr. Albert Thomsen: Et ejendommeligt Gravmæle paa Vig Kirkegaard, Vore Kirkegårde, 9. årg., 1932-33, s. 47f.

¹¹² Motivet beskæftigede afdøde i en række artikler, jfr. Erling Rump: Inskriptionen på Øster Hornum fonten, i KirkehistSaml. 1972, s. 1-23. Illustrationen fig. 3 har formentlig tjent som forlæg for stenhuggeren.